

Urbana i ladanjska arhitektura labinskog plemstva iz razdoblja ranog novog vijeka

Rabar, Kerol

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:373797>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za povijest umjetnosti

*Urbana i ladanjska arhitektura labinskog plemstva
iz razdoblja ranog novog vijeka*

Diplomski rad

Studentica: Kerol Rabar

Diplomski studij: Povijest umjetnosti i Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Marijan Bradanović, red. prof.

Rijeka, lipanj 2022.

SADRŽAJ

Uvod.....	5
1. Mletačka Istra (administrativno-teritorijalna slika od 15. do 18. stoljeća).....	6
1.1. Kolonizacija i njezine posljedice.....	8
2. Labin pod mletačkom vlašću (1420.-1797.).....	9
2.1. Labinsko društvo pod mletačkom upravom: plemstvo i pučanstvo.....	12
3. Labinske plemićke obitelji.....	15
3.1. Obitelj Scampicchio.....	15
3.2. Obitelj Battiala.....	16
3.3. Obitelj Lazzarini.....	16
3.4. Obitelj Franković.....	17
3.5. Obitelj Manzini.....	17
3.6. Obitelj Negri.....	17
4. Utjecaj Venecije na arhitekturu mletačke Istre.....	18
4.1. “Venecijanski tlocrtni tip” gradske palače.....	19
4.2. Ladanjska arhitektura.....	20
5. Arhitektura labinskih plemićkih obitelji.....	21
6. Palače unutar gradskih zidina.....	25
6.1. Palača obitelji Scampicchio.....	25
6.2. Kuća Manzini.....	28
6.3. Kuća Negri.....	29
6.4. Kuća Franković-Vlačić.....	32
7. Stancije/arhitektura ladanja.....	43
7.1. Turanj pod Labinom - vila obitelji Scampicchio.....	43
7.2. Ladanjski sklop obitelji Battiala u Sv. Martinu.....	48
7.3. Stancija obitelji Battiala u Sv. Lovreču Labinskom (Diminići).....	53

7.4. Kompleks Dubrova obitelji Franković-Vlačić	55
7.5. Ladanjska vila obitelji Manzini u Podlabinu	61
8. Mletački Plomin i Luka Plomin	63
8.1. Palača Rudan u Plominu	65
8.2. Palača Depangher-Manzini u Plomin Luci	70
9. Zaključak.....	72
10. Popis literature	74
11. Popis internetskih izvora.....	77
12. Popis reprodukcija	78

Sažetak

U ovom sam radu istraživala urbanu i ladanjsku arhitekturu Labinštine koju je za sobom ostavilo bogato i moćno labinsko plemstvo pod višestoljetnom upravom Mletačke Republike (1420-1797). Pripadnici labinske elite (obitelji Scampicchio, Battiala, Negri, Franković, Manzini) stanovali su u svojim kućama ili palačama unutar gradskih zidina, dok su izvan njih gradili svoje ladanjske sklopove, prvenstveno u funkciji poljoprivrednog gospodarstva, u kojima su povremeno boravili. Sintezom dosadašnjih saznanja iz literature, analizom manje znanih lokaliteta, služeći se dokumentima iz Katastra Franje I, odlaskom na teren te komparativnom analizom, stvorila sam pregled najznačajnijih građevina toga područja iz razdoblja ranog novog vijeka.

Ključne riječi:

Mletačka Republika, Istra, Labin, Labinština, arhitektura, rani novi vijek

Uvod

Grad Labin, naselje u istočnoj Istri, 5 km udaljeno od mora, predstavlja važnu postaju u proučavanju povijesti poluotoka pod vlašću Mletačke Republike. U radu će biti fokus na arhitekturi koju su za sobom ostavile imućne plemićke obitelji *Albone*, u vremenskom okviru od početka 16. stoljeća do kraja mletačke vlasti na poluotoku 1797. godine. Iako su neke obitelji imale posjede izvan Labinštine (primjerice obitelji Scampicchio u Puli i Motovunu), u ovom se radu geografski ograničilo na analizu plemićke arhitekture Labina i njegove okolice, odnosno teritorija mletačkog labinskog distrikta i njegovih kontrada (komuna). Te su imućne obitelji predstavljale društvenu elitu grada, razlikujući se od prosječnog seljaka koji je obrađivao zemlju svojim statusom, velikim materijalnim dobrima te važnom ulogom u labinskoj komuni i Općinskom vijeću. Svoje su bogatstvo uglavnom stekle kao zemljoposjednici velike većine obradive zemlje na Labinštini, a svoje su poljoprivredne proizvode izvozili preko povijesnih luka, kao što je bila ona plominska, na mjestu današnjeg naselja Plomin Luka i termoelektrane Plomin. Uzevši u obzir njihovo bogatstvo i moć, plemići su mogli kontrolirati gradnju u labinskom distriktu, na način gdje će koja građevina biti smještena i koliko će se novčano ulagati u arhitekturu, bilo unutar gradskih zidina ili među poljima i vinogradima.

Bazu za istraživanja o ladanjskoj arhitekturi Istre učinila je Radmila Matejčić u svome radu *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, objavljenom u monografiji *Barok u Hrvatskoj* (1982.). Materijalnom kulturom i ostavštinom labinskog plemstva ponajviše se bavila Jasenka Gudelj (*Gli ambienti della cultura nobiliare in Istria: gli edifici della famiglia Scampicchio* (2006.), *Turanj pod Labinom i Sveti Ivan od Šterne – dva primjera istarskog ladanja* (2006.), *Materijalna kultura društvenih elita mletačke Istre: kuća Negri iz Labina* (2017.), *Arhitektura ranonovovjekovnog Labina: komuna, obitelji, radionice* (2017.)), a arhitektura ladanja na Labinštini još je uvijek slabo istražena uzeći u obzir da je sve do početka 20. stoljeća (do izrazitijeg preusmjerenja lokalne ekonomije na rudarstvo) većina posjeda u Labinu i okolici bila u vlasništvu nekolicine imućnih obitelji (Scampicchio, Negri, Franković, Battiala) koji su na svojim brojnim izvangradskim posjedima imali ladanjske komplekse namijenjene nadzoru imanja, a kasnije, u baroknom razdoblju i uživanju u prirodi. Također, vrijedan izvor za istraživanje ovog podneblja predstavlja i Katastar Franje I. (tzv. *Franciskanski*), katastar zemljišta iz 19. stoljeća na kojemu se mogu iščitati zemljišni posjedi obitelji koji su nosili

njihova imena. Stoga se ovim radom žele dostupni izvori objediniti u sintezu dosadašnjih istraživanja, ali i otvoriti put prema onim daljnjima.

1. Mletačka Istra (administrativno-teritorijalna slika od 15. do 18. stoljeća)

U razdoblju od 1420. do 1797. godine istarski je poluotok bio razdijeljen između dvije vlasti – Habsburške Monarhije i Mletačke Republike, a samim time i na dva različita politička i upravna modela. Istra je bila Veneciji važna stanica za pomorsko-trgovačku vezu *Serenissime* zbog prodora na Levant i samim time stjecanja bogatstva i moći.¹ Mletačkoj je Republici pripadalo najznačajnije područje, gotovo tri četvrtine poluotoka, podijeljeno na Pokrajinu Istru (*Provincia dell'Istria*) i Rašporski kapetanat (rašporski je kapetan bio bužetski podestat i služio je za obranu prema austrijskom teritoriju).² Unutarnji ustroj Pokrajine Istre bio je koncentriran u gradu Kopru, sjedištu kapetana i načelnika i glavnom gradu koparske *podesterie* i Mletačke Istre, i u mreži ostalih 17 *podesteria*.³ Pokrajina Istra dobila je posebnu funkciju kada je Veliko Vijeće 4. kolovoza 1584. godine postavilo koparski Magistrat, sudsku vlast nad cijelom Pokrajinom, s ovlastima nadzora sudskog djelovanja drugih mletačkih podestata u Istri. Koparskom je Magistratu bila dodijeljena i stvarna politička i vojna uprava Pokrajinom, a kasnije, od tridesetih godina 17. stoljeća, i provjera javnih prihoda (proračuna), politike opskrbe (skladišta žitom i brašnom),⁴ kontrola koparske zalagaonice te provjera djelovanja građanskih bratovština u petnaest komuna. Koparski je podestat tada postao poglavarem mletačkih posjeda u Istri, a Istra provincijsko tijelo s koparskim podestatom na čelu.⁵

Mletačka Istra, ili markezat, administrativno se sastojala od “gradova”, *terra* i “kaštela”. Svaka od *terra* teritorijalno je pokrivala nekoliko općina, a postojali su još svjetovni i crkveni feudi te sela (*ville*). Iz starih rimskih kolonija i municipija formirani su gradovi. Feudi i sela bili su skloni patricijima, plemićima i gospodarima, odnosno njihovim upraviteljima, a kašteli i *terre* su bili mjesta gradskog tipa s ograničenom autonomijom.⁶

1 MIROSLAV BERTOŠA, *Istra: doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće.)*, Pula, 1995, 23.

2 EGIDIO IVETIĆ (ur.), *Istra kroz vrijeme, pregled povijesti Istre s osvrtom na grad Rijeku*, Centar za povijesna istraživanja Rovinj, Collana degli Atti - br. 30, Rovinj, 2009, 303.-316.

3 MARINO BUDICIN, *Povijesno-urbanistički aspekti Mletačke Istre: prema crtežima iz Državnog arhiva u Veneciji*, Pazin-Pula, 2019, 425.

4 E. IVETIĆ (bilj. 2), 316.

5 M. BUDICIN (bilj. 3), 8-11.

6 MIROSLAV BERTOŠA, *Istarsko rano novovjekovlje. Razvojne smjernice od 16. do 18. stoljeća*, u: Josip Vrandečić, Miroslav Bertoša, *Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku*, Zagreb, 2007, 94.

U 16. stoljeću se kao *terre* navode Labin, Pula, Grožnjan, Umag, Poreč, Barban, Oprtalj, Rovinj, Lovreč, Novigrad, Svetvinčenat, Milje, Kopar, Motovun, Bale, Piran, Izola, Buje, Vodnjan i Buzet. Podaci o glavnim naseljenim mjestima postoje u popisu iz 18. stoljeća. U njemu se navodi podjela na gradove (Poreč, Kopar, Pula i Novigrad), *terre* (Labin, Vodnjan, Rovinj, Milje, Piran, Izola, Oprtalj, Umag i Grožnjan) i kaštele (Lovreč, Dvigrad, Bale, Kostel, Završje, Motovun, Plomin i Svetvinčenat). U administrativno-teritorijalnom smislu bile su važne i *podesterie* (njihova mreža), područja pod upravom *podestata*, koja se spominju u Pokrajini Istri u drugoj polovici 17. stoljeća. Ta je načelnička vlast obuhvaćala gradski i seoski teritorij, a formirale su se iz kaštela i *terra* koji su kasnije dobili veći značaj te tako postali glavna središta.⁷

U mletačkoj je Istri djelovalo 18 *podesteria* (načelništva), uključujući i Kopar, glavno provincijsko središte krajem 16. stoljeća, i Buzet, sjedište rašporskog kapetana. Ta su načelništva bila nadležna za veće gradove s pripadajućim okruzima. U komunama je vrhovni autoritet bio mletački podestat, uz kojeg su u većim gradovima (Kopar, Poreč, Pula) upravljala općinska vijeća pod rukovodstvom podestata, odnosno plemenito vijeće čiji su članovi bili pripadnici utjecajnih obitelji. Podestat je predstavljao glavni grad, Veneciju, i bio je posrednikom mletačke vlasti. Mletačka se uprava, dakle, ostvarivala ponajprije preko komuna.⁸

Venecija je sve do svoga pada u istarske gradove slala vlastite podestate koje je birao Senat, u razdoblju vladavine dugom trideset i dva mjeseca. Zbog tog se ograničenog vremena na vlasti u Istri ne vezuju značajnije građevine s imenima venecijanskih plemića, bilo je teško izgraditi velebna zdanja u tako kratkome vremenu. Neovisno o tome, opisani je način upravljanja gradovima učvršćivao kulturne veze s Venecijom, a takav je kulturni ambijent u gradove privlačio gradski patricijat, koji će s vremenom stvoriti zaseban dobrostojeći, obrazovani plemićki sloj društva.⁹

7 M. BUDICIN (bilj. 3), 13.-18.

8 E. IVETIĆ (bilj. 2), 317.-320.

9 RADMILA MATEJČIĆ, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, u: *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982, 387.-388.

1.1. Kolonizacija i njezine posljedice

Najveći problem ondašnjih vladara bila su opustošena sela i gradovi, ponajviše zbog nestašice hrane, bolesti i sukoba starih i novih stanovnika. Takvo je stanje bilo zabrinjavajuće zbog opadanja gospodarske moći gradova. Navedene su okolnosti dovele do sustavnog poticanja naseljavanja, odnosno kolonizacije, koja je trajala od 1520. do 1670. godine. Naseljavanjem Istre mletački su vladari nastojali poboljšati poljoprivredu (uzgoj žitarica, maslinarstvo i vinogradarstvo), a došljacima je vlast dodjeljivala neobrađena zemljišta uz određene uvjete i povlastice.¹⁰ Novopridošlo je stanovništvo dolazilo iz raznih krajeva kao što su Furlanija, Bolonja, Veneto, Albanija, Crna Gora, Grčka, Dalmacija.¹¹ Migracijski je val prema Istri u navedenom razdoblju bio značajan zbog spajanja istarskoga stanovništva i mletačke civilizacije, što se odražavalo u administrativno-teritorijalnom uređenju, društveno-gospodarskom životu te jezično-kulturnim utjecajima.¹² Unatoč politici kolonizacije, Istra je zbog gospodarske i demografske stagnacije pretrpjela teško razdoblje između 16. i 17. stoljeća, a iz krize izlazi u 18. stoljeću nakon završetka mletačko-turskih ratova kada je doživjela gospodarski procvat na cijelome području.¹³

Istarska središta poput Kopra, Pule, Poreča, Labina i drugih, svjedoče o razdoblju između 14. i početka 16. stoljeća, vrlo važnome za njihov urbanizam i arhitekturu. Na prijelazu 17. u 18. stoljeće dolazi do društveno-ekonomskih i demografskih promjena pa je posljedično tome došlo do ponovnog oživljavanja graditeljstva te proširivanja i obnavljanja tih urbanih cjelina.¹⁴

Zbog navedenog gospodarskog rasta krajem 17. i početka 18. stoljeća, ulagalo se u graditeljstvo u vidu novogradnje, restauracija, interpolacija te izgradnje ili radikalnog preoblikovanja gradskih palača (između ostalog, u Labinu: lođa i gradska vrata, palače Calioni, Battiala-Lazzarini, Franković i Manzini). Investitori palača bili su predstavnici obitelji građanskog ili plemićkog statusa koji su imali na raspolaganju velika financijska sredstva. U to su vrijeme lokalni graditelji, i drugi majstori koji su dolazili iz obližnjih Veneta i Furlanije,¹⁵ za

10 E. IVETIĆ (bilj. 2), 304.-336.

11 M. BERTOŠA (bilj. 6), 105.

12 M. BUDICIN (bilj. 3), 26.-28.

13 E. IVETIĆ (bilj. 2), 304.

14 M. BUDICIN (bilj. 3), 35.

15 usp. JASENKA GUDELJ, Materijalna kultura društvenih elita mletačke Istre: kuća obitelji Negri iz Labina, u: *Istra u novom vijeku* (ur. Tanja Bradara), Pula, 2017, 189.; JASENKA GUDELJ, Arhitektura ranonovovjekovnog Labina: komuna, obitelji,

sobom ostavili brojna profana i crkvena umjetnička i arhitektonska djela, prilagođavajući utjecaje mjesnim potrebama. Također su i istarski klesari u istarska središta prenosili barokne stilske elemente i sadržaje preuzete s venecijanskih arhitektonskih ostvarenja. Ova je urbanistička obnova vrlo važno razdoblje jer je definirala većinu gradskih središta koje se i danas smatraju povijesnim jezgrama starih gradova nekadašnje mletačke Istre.¹⁶

Mletačka Republika svoj je pad doživjela 1797. godine nakon Napoleonovih osvajanja. U svibnju te iste godine abdicirao je posljednji mletački dužd, Ludovico Manin, te prestaje postojati Veliko Vijeće. Iste je godine 18. listopada Mirom u Campoformiju većina mletačkih posjeda bila predana Habsburškoj Monarhiji, uključujući i Istru.¹⁷

2. Labin pod mletačkom vlašću (1420.-1797.)

Nakon što su 1418. godine Mlečani pobijedili u ratu s akvilejskim patrijarsima, osvojili su sve istarske gradove koji su dotad bili pod vlašću Akvileje, pa tako i Labin. Grad se službeno smatra dijelom Mletačke Republike od 1420. godine, nakon što je 3. srpnja u Veneciji prihvaćen Akt o predaji, odnosno otkad su u deset točaka tražene privilegije pod kojima će se Labin podčiniti Mletačkoj Republici.¹⁸ Te iste godine, 15. srpnja, Mlečani su u posjed dobili Općine Labin i Plomin. Statut Općine Labin iz 1341. godine bio je pravni temelj na teritoriju Labinštine, još iz doba kada je grad bio podređen Akvilejskom patrijarhu. Taj je Statut postao podloga za primjenu kasnijeg mletačkog zakonodavstva, ali i simbol samostalnosti Općine Labin naspram Mletačke vlasti, a upravo je labinska samostalnost ponajviše bila vidljiva u djelovanju Općinskoga vijeća, čije je odluke podestat bio dužan poštivati. Podesterija, čije je središte bio Labin, uključivala je i područje Plomina. Vijeće Općine imalo je također privilegij potpune slobode odabira općinskog kancelara. Također, podestat Općine Labin ujedno je bio i podestat Općine Plomin, iako je svaka Općina imala svoje poglavarstvo i vijeće. Općinsko vijeće kojeg su sačinjavali punoljetni muški članovi labinskih plemićkih obitelji, podestat, dva suca i kancelar upravljalo je Općinom. Sjednicama Općinskog vijeća mogli su prisustvovati i pučani koji nisu imali pravo glasa, ali su mogli davati prijedloge.¹⁹

radionice, u: *Prvi labinski kulturno-povijesni susreti: zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa*, (ur. Slaven Bertoša), Labin, 2017, 177.

16 M. BUDICIN (bilj. 3), 26.-39.

17 DEBORAH HOWARD, *The architectural history of Venice*, London, 2002, 261.

18 LIA DE LUCA, *Albona: un centro urbano dell'Istria veneta*, (ur. Tullio Vorano), Labin, 2014, 37.-39.

19 TAJANA UJČIĆ, *Sumarni inventar fonda Općine Labin iz razdoblja mletačke uprave (1420-1797)*, 2007, 174.-178.

Od 25. srpnja 1632. godine organizacija teritorija bila je uređena dukalom venecijanskog Senata. Otad je labinsku općinu sačinjavalo devet komuna ili kontrada (Dubrova, Sv. Martin, sv. Nedjelja, Ripenda, Produbac, Cere, Kunj, Skitača, Rogočana), a u njima je bilo birano dvanaest župana koji su birali četiri prokuratora teritorija.²⁰ U vrijeme Bartolomea Giorginija, labinskog ljekarnika 18. stoljeća, labinski je distrikt bio organiziran u četiri župe: sv. Martin, Sv. Lovreč, sv. Nedjelja i sv. Lucija. Prema Katastru Franje I, labinske se katastarske općine kasnije dijele na njih dvanaest: Labin, Cere, Kunj, Plomin, Ripenda, Sv. Lovreč Labinski, Sv. Lucija Labinska, Sv. Marina, Santalezi, Trget, Vetva sv. Martina, Sv. Domenica Labinska.²¹

Labinština se kao podregija mletačkog teritorija nalazila između habsburških posjeda, Kvarnera i Raškog kanala, graničeći s tri strane sa zemljama austrijske krune, a obilježavalo ju je stočarstvo i trgovina sa susjednim otocima.²² Područje je predstavljalo istočnu granicu mletačkih posjeda u Istri.²³ Kada je 1555. godine Labin uzdignut s razine kaštela na razinu *terra* (manje komune), grada s gradskim vijećem, statutom i mletačkim upraviteljem, ali manje važan od *citta*, uglednih gradova i biskupskih sjedišta poput Pule,²⁴ obnovljena je i proširena gradska palača kao novo sjedište mletačkog podestata za Labin i Plomin. Palača je služila i kao zgrada Općine i suda, a gradska uprava i vijeće bili su ondje smješteni do 1900. godine, kada su se premjestili u zgradu Municipija u kojoj je i danas sjedište Općinskoga suda.²⁵ U vrijeme gradnje palače podestata izgrađeni su i loža na trgu, fontik (skladište žita, današnje Malo kazalište, gradska vrata sv. Flora, okrugli bastion, gradska pomična vrata i mletačka kula, današnja *Naša kuća*, bivša kuća obitelji Callioni.²⁶

20 Ibid, 177.-199.

21 Catasto Franceschino, Distretto di Albona, 1820-1913, Archivio di Stato, Trst, URL: http://ariannaweb.archiviodistatotrieste.it/AriannaWeb/main.htm?eads=*#6_archivio (pristupljeno: 9.3.2022.)

22 E. IVETIĆ (bilj. 2), 338.

23 JASENKA GUDELJ, Turanj pod Labinom i Sveti Ivan od Šterne - dva primjera istarskog ladanja, u: *Kultura ladanja* (ur. Fisković, I, Grujić, N., Marković, P., Pelc, M.), Zagreb, 2006, 181.

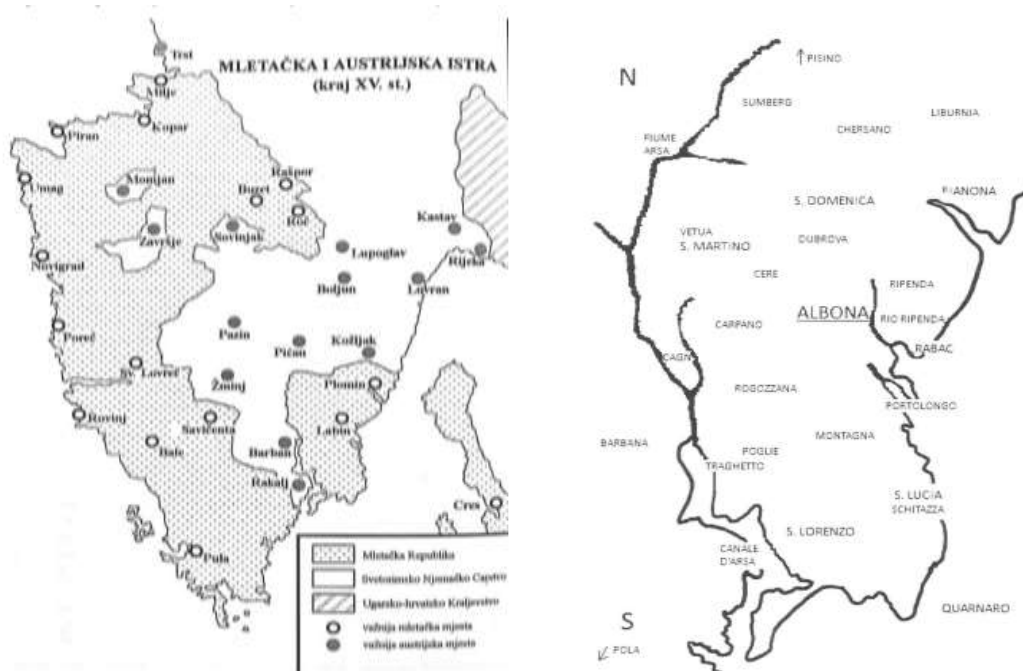
24 JASENKA GUDELJ, Materijalna kultura društvenih elita mletačke Istre: kuća obitelji Negri iz Labina polovicom 16. stoljeća, u: *Istra u novom vijeku* (ur. Tanja Bradara), Pula, 2017, 180.

25 Grad Labin. *Zaštićena kulturna baština*.

<http://www.labin.hr/Files/201606/Za%C5%A1ti%C4%87ena%20kulturna%20ba%C5%A1tina.pdf>

(preuzeto: 25.03.2022.)

26 HERMAN STEMBERGER, *Labinska povijesna kronika: povijesne skice Kožljaka, Čepića, Kršana, Šumbera*, Labin, 1983, 29., 52.

Slike 1. i 2. Karta Istre u 15. st. (preuzeto iz: J. Vrandečić, M. Bertoša, Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranom novom vijeku. Zagreb, 2007, str. 13.) i karta labinskih komuna ili kontrada (preuzeto iz: Lia De Luca, Albona: un centro urbano dell'Istria veneta, Labin, 2014, str. 141.)

Slika 3. Katastarski plan Labina, 1873.
(Archivio di stato di Trieste, Mappe del Catasto franceschino, Comune di Albona, 8 c)

*Slika 4. Labin, nekadašnja Podestatova palača (1555.), danas sjedište Općinskog suda
(foto: K. Rabar, 2022.)*

2.1. Labinsko društvo pod mletačkom upravom: plemstvo i pučanstvo

Labinsko je stanovništvo bilo raslojeno na bogate plemiće, siromašne ili manje bogate građane i seljake. Oni su se međusobno razlikovali imovinskim statusom te obimom sudjelovanja u komunalnoj upravi. U 15. je stoljeću započelo doseljavanje imućnih obitelji u Labin (Negri, Manzoni, Manzini, Battiala, Scampicchio), koje su tada počele otkupljivati zemlju na području Labinstine. Labinski notar Bartolomej Gervazije u svojim je dokumentima od 1525. do 1550. godine pisao o labinskom patricijatu, odnosno *nobiles cives*.²⁷ Ti dokumenti upućuju na postojanje uskog sloja članova komunalne labinske gospodarske i političke elite, odnosno članova uglednih patricijskih obitelji, poput već spomenutih Schampicchia, Lucianicha i Lupetina, koji su u gradu posjedovali palače, a na selima unutar područja distrikta zemljišta, poput oranica, pašnjaka, vinograda i maslinika, koje su davali u najam seoskom stanovništvu. Plemićke su obitelji imale i kapele u crkvama i mnogobrojne grobnice, raspoloživo humanističko obrazovanje, velike zemljišne posjede, stada stoke i druga materijalna dobra.

²⁷ ZORAN LADIĆ, Labinsko društvo u ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenata bilježnika Bartolomeja Gervazija, u: *Historijski zbornik god. LXI*, 2009, Zagreb, 50.-55.

Gervazije posebno ističe pripadnike patricijata te ih naziva *nobiles Albonesis* ili *nobilis vir/domina Albone*.²⁸ Osim toga, u inventarima dobara i u oporukama često se spominju vrijedni kućanski, liturgijski i odjevni predmeti, velike svote novaca koju su posjedovali, te pregršt domaćih životinja, što navodi na zaključak da je u novom vijeku grad Labin imao sloj bogatog plemstva koji je mogao pratiti životni standard, umjetnički ukus i trendove iz talijanskih komuna.²⁹

Već spomenuti Bartolomeo Giorgini, u svojoj knjizi *Povijesni pregled Labina i okolice* iz 1731. godine kao plemićke navodi obitelji Francovich, Scampicchio, Negri, Luciani, Manzini, Manzoni, Ferri i Tagliapietra.³⁰ Te su se obitelji uzdržavale prihodima od obradivog zemljišta, trgovine drvom, posudbe novca te zakupa šuma i ribolovnih područja i često su među sobom sklapale brakove.³¹ Giorgini nabroja osam crkava po njihovu imenu i spominje još trideset i dvije crkve smještene po širem labinskom teritoriju. Dotiče se i njihova justpatronata, odnosno prava raspologanja kapelom i njezinim zemljištima. Tako navodi da devet od tih crkava pripada labinskim plemićkim obiteljima.³² Justpatronat se uspio utvrditi za sljedeće crkve: crkva sv. Kuzme i Damjana bila je u vlasništvu obitelji Manzini, obitelj Scampicchio upravljala je crkvom sv. Marije Magdalene, u vlasništvu obitelji Negri bila je crkva sv. Marije Karmelske, crkva sv. Ivana služila je kao oratorij obitelji Ottanzini, a u vlasništvu obitelji Depangher-Manzini bila je crkva sv. Marija „del Monte“.³³

Budući da je Labin u svom sustavu mletačkih posjeda bio *terra*, grad s gradskim Vijećem, statutom i mletačkim upraviteljem, labinski su plemići bili gradsko plemstvo i samim time i članovi Vijeća koje je bilo sastavljeno od plemenitih, statusa kojeg se dobivalo ako je određena obitelj bila u njemu zastupljena dvije generacije zaredom. Do propasti Venecije 1797. godine u labinskom su Vijeću najznačajniju ulogu imale obitelji: Battiala, Francovich, Scampicchio, Negri, Manzini, Manzoni, Ferri, Dragogna, Luciani i Tagliapietra. Članovi su se ovih obitelji redovito izmjenjivali u funkciji gradskog vijećnika, a zauzvrat su bili oslobođeni poreza. Labin je u početku mletačke vladavine uspio sačuvati pravo da sam bira svoga

28 Ibid, 55.-58.

29 Ibid, 58.

30 BARTOLOMEO GIORGNI, *Povijesni pregled Labina i okolice*, Labin, 2010, 67-68.

31 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 24), 178.

32 ŽELJKO BISTROVIĆ, IVAN BRAUT, TONI ŠAINA, Sveti Matej u Prodolu - primjer oslikane ladanjske crkve s početka 15. stoljeća, u: *Portal*, br. 6, 2015, 44.; usp. BARTOLOMEO GIORGNI, *Povijesni pregled Labina i okolice*, Labin, 2010, 75-79.

33 Ibid, 44.

podestata, što je trajalo sve do 1464. godine kada su podestat i njegovi najbliži suradnici morali biti Mlečani.³⁴

Plemići su nastojali povećati ugled svojih obitelji iz generacije u generaciju ulaskom u vijeće nekog od važnijih gradova, primjerice Pule, a osim toga, željeli su osigurati i dugovječnost svoje loze i zadržavanje materijalnih dobara u obitelji. Naime, bila je rijetkost da su se oženila više od jednog do dva sina, jer se tako sprječavala podjela posjeda s jedne strane, a s druge strane u interesu obitelji je bilo da nastavi svoju lozu.³⁵ Također, Labin je imao i obrazovni sloj, poneki su se članovi bogatih obitelji često školovali na sveučilištu u Padovi. Odlascima i školovanjem članova bogatih obitelji u Veneciju razvila su se nastojanja za prenašanjem načina gradnje i dekoracije viđenih u metropoli.³⁶

Primarni izvor prihoda Labinjana bila je obrada zemlje koju su gotovo sasvim kontrolirale plemićke obitelji sve do 19. stoljeća, kada je došlo do promjene usmjerenosti lokalne ekonomije na rudarstvo u 19. i 20. stoljeću. U njihovom su vlasništvu sve zatke³⁷ bile do 1750. godine, a seljaci su od zemljoposjednika prenamijenjeni u poljodjelce koji su plemićima obrađivali zemlju. Oni su živjeli u kućama izvan grada, dok su u gradu živjeli posjednici zemlje.³⁸

Prema imovini i arhitekturi labinskih plemićkih obitelji, onih unutar gradskih zidina i stancija koje su imali u okolici, vidljiv je njihov kontinuirani prosperitet. Zahvaljujući svome bogatstvu i statusu, te su obitelji imale svoje članove u gradskom vijeću pa su i na taj način mogli utjecati na gradnju i položaj građevina. Iako je Labin bio mjesto uz samu granicu s Austrijom, u ono je vrijeme bio jedan od društveno najstabilnijih gradova u Istri, a kontinuitet nekolicine spomenutih obitelji (Scampicchio, Battiala, Frankovich, Negri i Manzini), omogućio im je prikupljanje materijalnih dobara te izgradnju stambenih građevina većih dimenzija, veće kvalitete i bogate unutrašnjosti.³⁹

34 H. STEMBERGER (bilj. 26), 20.

35 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 24), 180.

36 JASENKA GUDELJ, Arhitektura ranonovovjekovnog Labina: komuna, obitelji, radionice, u: *Prvi labinski kulturno-povijesni susreti: zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa* (ur. Slaven Bertoša), Labin, 2017, 167.-169.

37 Vrsta zemljišnog posjeda koja je u mletačkom dijelu istre označavala iznajmljeno imanje (zemljište s kućom i gospodarskim zgradama) koje napoličar obrađuje sa svojom obitelji. Izvor: V. BRATULIĆ, »Zatke« i »zatkari« u XVI. stoljeću u Istri, *Jadranski zbornik*, 1960, 4.

38 H. STEMBERGER (bilj. 26), 34.

39 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 24), 179.

3. Labinske plemićke obitelji

3.1. Obitelj Scampicchio

Obitelj Scampicchio jedna je od plemićkih obitelji u Istri prisutnih tijekom cijelog novog vijeka. O njima se govori već u dokumentima iz 15. stoljeća, a poluotok napuštaju tridesetih godina 20. stoljeća. Njihovi su obiteljski dokumenti iz perioda od 15. do 19. stoljeća vrlo dobro sačuvani dijelom u Riječkom i dijelom u Pazinskom arhivu.⁴⁰ Od velike su važnosti jer dokumentiraju događaje članova obitelji tijekom dugog vremenskog razdoblja, tijekom čak 17 generacija, što je rijedak slučaj. Obitelj je u srednjem vijeku iz Italije došla u Rijeku, a sredinom 15. stoljeća u Labin. Labinska je grana Scampicchijevih bila član labinskog, kasnije i pulskog plemićkog staleža. Imali su značajan utjecaj na labinsko gradsko vijeće, a zajedno s obitelji de Negri, stoljećima su obnašali pojedine vojne funkcije za zaštitu granica Labina i Plomina. Veliku gospodarsku moć su prikupili na temelju sistema kolonatskih davanja (rad seljaka na feudalnom imanju i plaćanje poreza u naturi) sa zemljišnih posjeda na području Plomina, Labina, a i šire okolice, te najma njihovih domova i trgovina. Vojni su uspjesi u 16. i 17. stoljeću jako koristili njihovu društvenu uspjehu. Od nekretnina se u dokumentima u njihovu posjedu navode kuće i palače u Labinu, Puli i Motovunu, obiteljska kapela te solane u Koprju. Za njih su radili strani majstori (Gabriel le Terrier de Manelot) i domaći majstori (labinski klesar Giovanni Pietro).⁴¹ Toponimi povezani s njima nalaze se u gotovo svakom predjelu Labina i okolica: u podgrađu, Sv. Lovreću (Vlakovu), katastarskoj općini Santalezi (danas područje Općine Sv. Nedelja), a negdje se čak navode kao *puli Scampichiza* (kod Scampichia).⁴²

Obitelj Scampicchio imala je juspatronat nad kapelom sv. Marije Magdalene koja se nalazi u blizini današnjeg labinskog groblja, 500 m udaljenoj od Staroga grada. Prema J. Gudelj, kapela je sagrađena prije dolaska obitelji u Labin polovicom 15. stoljeća, a stupovi na ulazu vrlo

40 Fond obitelji Scampicchio posebno je istražila Jasenka Gudelj (J. GUDELJ, Materijalna kultura društvenih elita mletačke Istre: kuća obitelji Negri iz Labina, u: *Istra u novom vijeku* (ur. Tatjana Bradara), Pula, 2017; JASENKA GUDELJ, *Gli ambienti della cultura nobiliare in Istria: gli edifici della famiglia Scampicchio*, 2006.); usp. BORIS ZAKOŠEK, Analitički inventar arhivskog fonda "obitelj Scampicchio" (Labin, Motovun, Svetvinčenat) 1447-1878. [1882, 1903.], u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, vol. 2-3, br. (1992.-1993.). 1994); ERNESTO NACINOVICH, *La Famiglia Scampicchio, Rijeka, 1886*.

41 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 179.; usp. BORIS ZAKOŠEK, *Analitički inventar arhivskog fonda "obitelj Scampicchio" (Labin, Motovun, Svetvinčenat) 1447-1878*, 1994, 191-193.; J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 186.

42 Catasto Franceschino, Archivio di Stato, Trst,

URL:http://ariannaweb.archivodistatotrieste.it/AriannaWeb/main.htm?eads=*#6_archivio
(pristupljeno: 15.03.2022.)

su slični onima u atriju palače, također radu lokalnoga majstora Giovannijsa Pietra.⁴³ Običaj plemićkog pokroviteljstva nad obiteljskom kapelom bio je raširen u Labinu. Osim Scampicchia i druge su obitelji imale svoje kapele, poput obitelji Depangher-Manzini (Santa Maria „del Monte“), Negri (kapela Gospe od Karmela). Titular kapele postao je time zaštitnik obitelji.⁴⁴

3.2. Obitelj Battiala

Obitelj Battiala labinska je plemićka obitelj čije se ime spominje u popisu labinskih plemićkih obitelji u djelu ljekarnika Bartolomea Giorginija *Memorie storiche antiche e moderne della Terra e territorio di Albona* iz 1731. godine.⁴⁵ Prema Hermanu Stembergeru, osnivač obitelji Battiala bio je gusar tursko-albanskog porijekla i na strani Venecije napadao je carske brodove koji su u Trst prevozili sol iz Bakra. Battiale su, obogativši se, kupili tristotinjak parcela južno od Labina koje su kasnije prodali te otkupili imanja u sv. Martinu, Dubrovi i Sv. Lovreču Labinskom. Labinski zemljišni katastik iz 1708. godine potvrđuje da su Battiale tada bili najveći zemljišni posjednici labinskog šireg područja. U palaču unutar labinskih gradskih zidina, koja je obuhvaćala površinu od 8 ranijih kuća, površine gotovo tisuću četvornih metara, obitelj se doselila 1727. godine, a 1743. su od Venecije otkupili naziv grofa. S obitelji Lazzarini povezali su se udajom Margherite Battiala za baruna Lodovica Lazzarinija 1825. godine.⁴⁶

3.3. Obitelj Lazzarini

Obitelj Lazzarini je mletačka obitelj koja se u Istru iz Toskane doselila u drugoj polovici 14. stoljeća, a u 17. stoljeću je u Istri bila prisutna u nekoliko gradova.⁴⁷ Obiteljskim povezivanjem s obitelji Battiala postali su njihovim zakonitim nasljednikom budući da je barun Lodovico Lazzarini oženio jedinu nasljednicu obitelji.⁴⁸

43 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 171-172.

44 Ž. BISTROVIĆ, I. BRAUT, T. ŠAINA (bilj. 32), 44.

45 B. GIORGINI (bilj. 30), 41.

46 H. STEMBERGER (bilj. 26), 65.

47 Ibid, 65-69.

48 SLAVEN BERTOŠA. Istarska enciklopedija: *Lazzarini*. URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/68/lazarini-lazzarini> (pristupljeno: 20.04.2022.)

3.4. Obitelj Franković

Prema H. Stembergeru, ova je obitelj porijeklom iz Bakra odakle je u drugoj polovici 15. stoljeća pobjegla u Labin pred naletima Turaka. Bili su upravitelji Barbana, a kasnije su ušli u općinsko Vijeće. Nakon što su se obogatili, kupili su imanje na Dubrovi gdje su 1654. godine sagradili i crkvu Navještenja.⁴⁹

U Katastru Franje I. izvan grada na više mjesta bilježi ime obitelji Franković u funkciji označavanja njihovih zemljišnih posjeda. Primjerice, u katastarskoj općini Santalezi, danas području Općine Sv. Nedelja, dva su mjesta označena imenom *Frankovitz*, gdje su vrlo vjerojatno postojale građevine za stanovanje i gospodarske zgrade koje danas nisu očuvane.

3.5. Obitelj Manzini

Plemićka obitelj Manzini podrijetlom je iz Bergama, a pretpostavlja se da je u 16. stoljeću doselila iz Roča u Labin, gdje vrhunac svoje moći dostiže u 17. i 18. stoljeću. Obitelj se ugasila početkom 19. stoljeća, a naslijedila ju je obitelj Depangher, kojoj su ostavili sav svoj imetak uz preduvjet spajanja prezimena.⁵⁰

3.6. Obitelj Negri

Mletačka plemićka obitelj Negri, podrijetlom s područja Bergama, doselila se u Labin početkom 16. stoljeća. Prema H. Stembergeru, ova je obitelj na vrhuncu svoje moći krajem 16. i početkom 17. stoljeća imala 9 kuća u gradu, 17 zatki, 3 mlina i mnoštvo manjih posjeda od Ubaso do Zagorja.⁵¹ U 18. stoljeću navodi ih se kao članove labinskog vijeća, a o njihovome statusu svjedoči i povećanje obiteljske kuće u okolini Labina zvanom Kranj.⁵² Obitelj je imala posjed u današnjem selu Rebići pored Trgeta,⁵³ južno od Labina, na kojem i danas stoji obiteljski grb, a zdanje je prenamijenjeno za potrebe turizma. Po toponimima obitelji na Katastru

49 H. STEMBERGER (bilj. 26), 68.

50 GIOVANNI RADOSSI, *Stemmi di rettori e di famiglie notabili di Alboni d'Istria*. Rovinj, 216.; H. STEMBERGER, *Labinska povijesna kronika: povijesne skice Kožljaka, Čepića, Kršana, Šumbera*, Labin, 1983, 70.

51 H. STEMBERGER (bilj. 26), 72.

52 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 24), 180.

53 LUCIJAN DIMINIĆ, *Sveti Lovreč Labinski i okolica*, Labin, 2003, 31.

Franje I, obitelj Negri imala je posjede i u podgrađu Labina i u katastarskoj općini Santalezi (nekadašnja kontrada St. Domenica).⁵⁴

4. Utjecaj Venecije na arhitekturu mletačke Istre

Profana je arhitektura u Istri bila pod neposrednim utjecajem Venecije. R. Matejčić smatra da su građevinari i majstori koji su stvarali na području Istre bili informirani o arhitekturi Venecije te su tako adaptirali djela venecijanskih arhitekata, pojednostavili ih i prilagodili perifernim područjima. Dok su se u Veneciji gradile impozantne građevine s raskošnim dekoracijama, odlike istarske, pa i tako i labinske arhitekture, karakterizirala je funkcionalnost i jednostavnost. Arhitekt je morao voditi računa o prostoru u gradu gdje će neka zgrada unutar gradskih zidina biti smještena, kao i o pejzažu na arhitekturi ladanja, a i o društvu koje tu arhitekturu naručuje. Ti su graditelji istarskoj tradiciji prilagodili utjecaje iz Venecije, iz koje graditelji u Labin donose nove oblike gradnje, poput igre svjetla i sjene na pročeljima, kao i odnose masa i plasticitet arhitektonskih detalja. Novo je također bilo postavljanje velikih prozora za *piano nobile* te glomaznih glava na ključnim kamenima lukova i portala, *protoma*, koje su kao ukras u arhitekturu Venecije uveli Sanmicheli i Sansovino.⁵⁵ Već u 17. stoljeću planovi i izgledi kuća u Istri, a i Labinu, ponavljaju karakteristike ove nove umjetnosti.⁵⁶ Osim posrednog utjecaja iz Venecije, utjecaji su dolazili i neposredno preko obalnih centara Istre poput Rovinja, Kopra i Pirana.

Najkvalitetnije stambene građevine koje su prihvatile nova stilska strujanja gradile su se u upravnom središtu mletačke Istre, Kopru.⁵⁷ Kopar, zajedno s ostalim gradovima današnjeg slovenskoga primorja, pripada području s pretežnim izravnim utjecajima talijanske kulture i umjetnosti, budući da je bio pod direktnim utjecajem venecijanskih baroknih arhitekata. Građevinska djelatnost u Kopru od romanike do baroka gotovo se u potpunosti poklapa s dominacijom Mletačke Republike (1278.- 1797.), njenim gospodarskim vrhuncem i slomom, što utječe na gospodarski, politički i kulturni značaj Kopra.⁵⁸ Između 16. i 19. stoljeća u zaleđu Kopra i Pirana izgrađena su brojna ladanjska sjedišta bogatih plemićkih obitelji. Bila su nalik na

54 Catasto Franceschino, Archivio di Stato, Trst,

URL:http://ariannaweb.archiviodistatotrieste.it/AriannaWeb/main.htm?eads=*#6_archivio (pristupljeno: 15.03.2022.)

55 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 397.

56 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 393.

57 KATARINA HORVAT-LEVAJ, *Barokna arhitektura*, Zagreb, 2015., 650.

58 MATIJA MURKO, Palača in patricijska hiža v Kopru od romanike do baroka, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, Nova vrsta, IX (1972.), 23–44.

manje dvorce, a Igor Sapač ih naziva *patricijskim vilama*, građenima po uzoru na vile s područja Veneta. Neke od istaknutih plemićkih obitelji današnjeg slovenskog primorja su Bello, Barbabianca, Gravisi, Tacco, Carli i Gavardo.⁵⁹ Preko Kopra se prema manjim gradovima mletačke Istre, pa tako i u Labin, ponajviše šire venecijanski utjecaji, vidljivi primjerice na prenošenju detalja oblikovanja pročelja, nalik na one s palače Gravisi-Barbabianca (1756.) u manja mjesta. Vidljiv je utjecaj renesanse i baroka iz Kopra i Pirana na izgled obrambenih zidina, gradskih vrata, javne cisterne i drugih urbanističkih i arhitektonskih rješenja Buzeta. Na specifičan je način u Buzetu, sjedištu Rašporskog kapetanata i vojne uprave čitavog mletačkog dijela Istre, javna arhitektura predstavljala jedinstveni pojednostavljeni utjecaj raskošnih koparskih i piranskih arhitektonskih gradnji.⁶⁰

4.1. “Venecijanski tlocrtni tip” gradske palače

Prema P. Puhmajeru, takozvani “venecijanski tlocrtni tip” značajka je venecijanskih palača i kuća koja se u gradnji može proučavati od srednjeg vijeka, a nastavlja se i u razdoblju renesanse i baroka.⁶¹ Prema izvornoj se trgovačko-skladišnoj namjeni prostorija u prizemlju ovakvog tipa kuće naziva *casa-fondaco* ili *palazzo fondaco*. “Venecijanski tlocrtni tip” obilježava velika uzdužna prostorija na koju se s obje strane nadovezuje nekoliko manjih.⁶² U prizemlju dominira centralni hodnik, *androne*, a na razini se tog centralnog hodnika na katu nalazi velika dvorana, *pòrtego*, u kojoj su bile smještene prostorije za stanovanje.⁶³ Vrlo rani primjer takve gradnje je palača De Belli u Kopru iz 16. stoljeća koja ima vrlo slično tlocrtno rješenje kao palača Battiala-Lazzarini u Labinu. Također, u Istri se u 18. stoljeću grade brojni ladanjski kompleksi, pa su tako isti model preuzeli arhitekti palače Sinčić u Poreču i palače Bergamoni-Tacco u Kopru.⁶⁴

59 IGOR SAPAČ, *Gradovi, utrdbe, dvorci, vile v slovenskem primorju in bližnji soseščini*, Ljubljana, 2014, 44.

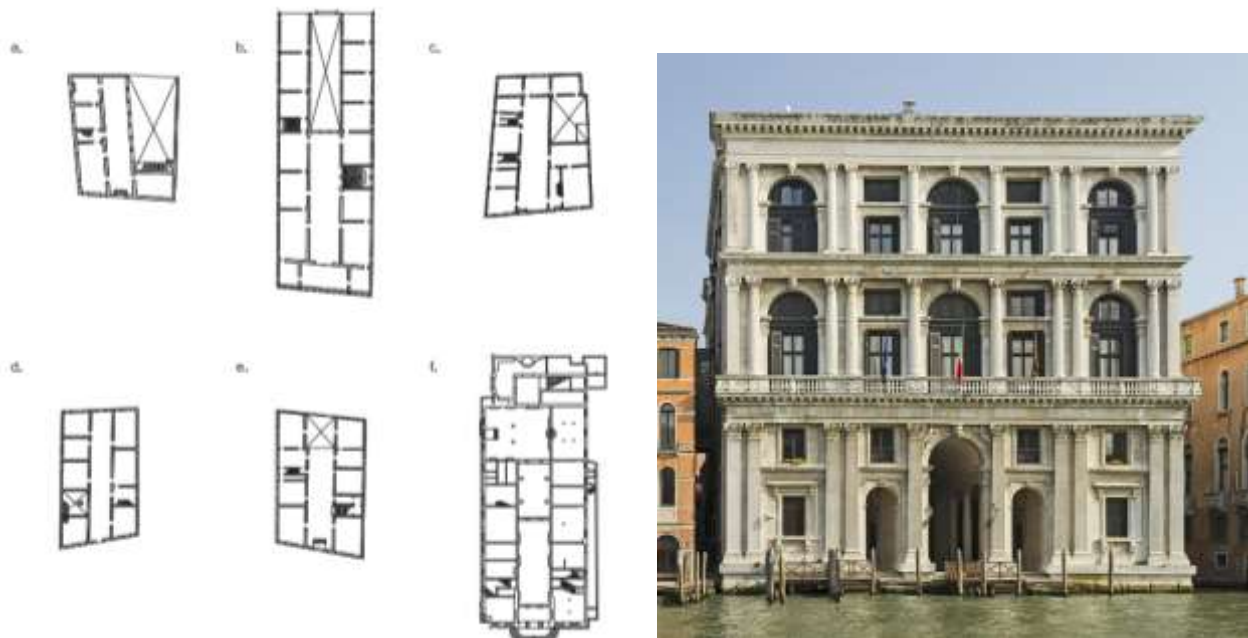
60 MARIJAN BRADANOVIĆ, *Zaznamki o mestu (in otoku) Koper v kontekstu zgodovinskih urbanih središč vzhodne obale Jadrana*, *Considerazioni sulla città (e sull'isola) di Capodistria nel contesto dei centri storici urbani della costa adriatica orientale*, u: Koper. *Urbana geneza Capodistria*. Krmac, Dean; Rogoznica, Deborah (ur.), Koper: Humanistično društvo Histria = Società umanistica, 2020, 78-79.

61 PETAR PUHMAJER, *Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru*, *Portal (2.)*, 2011, 60.

62 *Ibid*, 60.

63 *Ibid*, 60.

64 *Ibid*, 64.

Slike 5. i 6. Primjeri karakterističnog tlocrtnog tipa venecijanskih kuća i palača od srednjeg vijeka do 18. stoljeća: a. Casa dell'Angelo, b. palača Loredan, c. palača Zorzi na Rio di San Lorenzo, d. palača Testa na Rio di Cannaregio, e. palača na Rio della Frescada, f. palača Rezzonico (preuzeto iz: P. Puhmajer, Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru, Portal (2.), 2011, 64.)
i Palača Grimani, San Luca, projekt Sanmichelija, 1556. (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Grimani_di_San_Luca)

4.2. Ladanjska arhitektura

U Istri se ladanjska arhitektura počinje graditi u 17. i 18. stoljeću kao posljedica ratova, epidemija i gospodarskih kriza kada su pučani morali potražiti posao kod veleposjednika kao kolonisti, odnosno zakupci.⁶⁵ N. Grujić ističe kako je pridjev *ladanjski* u ovom kontekstu korišten kao obilježje funkcije arhitekture koja odražava način života izvan gradskih zidina, prvenstveno u gospodarske svrhe.⁶⁶ J. Gudelj smatra da je najranije moguće vrijeme njihova nastanka 1630. godina, odnosno završetak Uskočkoga rata, nakon prestanka straha od pustošenja kada započinje proces izlaska plemstva na ladanje, iako je najveći uzlet takvog načina poljoprivrede bio u 18. stoljeću, kada je datirana i većina sjedišta gospodarstva.⁶⁷ Bio je

⁶⁵ RADMILA MATEJČIĆ, *Le caratteristiche fondamentali dell'architettura dell'Istria nei secoli XVII e XVIII*, ACRS, 1979-80, 244.

⁶⁶ NADA GRUJIĆ, *Prostori dubrovačke ladanjske arhitekture*, Rad JAZU, 10 (399), Zagreb, 1982, 9.

⁶⁷ J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 181.

to sistem modernoga gazdinstva. Ladanjski sklopovi prvenstveno su bili namijenjeni agrikulturni, a sastojali su se od palače - stambenoga, odnosno ladanjskoga dijela za vlastelu, stambenoga dijela za poslugu i koloniste, te gospodarskih objekata, poput konjušnice, štale i cisterne. Imali su i dvor, odnosno vrt, koji je imao gospodarsku i estetsku vrijednost. Bili su smješteni u uređenom i kultiviranom krajobrazu, okruženi poljima, voćnjacima i vinogradima koje su obrađivali mnogi težaci.⁶⁸ Takva arhitektura nije bila rezidencijalna, ona je odražavala ekonomski standard aristokracije koja u pravilu nije stalno živjela na imanju, već su to bila sjedišta gospodarstva koja su služila za nadzor nad imanjem,⁶⁹ ali i, na neki način, uživanja u prirodi.⁷⁰ Arhitekt je tako na ladanju morao posvetiti pažnju tome da se projekt dobro uklopi s prirodom, ali i voditi računa o financijskim mogućnostima naručitelja. Oblikovna obilježja ladanjske arhitekture uglavnom pripadaju baroknom i klasicističkom razdoblju i podudaraju se s venetskim, iako imaju i regionalna obilježja, prepoznatljiva na gradnji u Kopru i Piranu.⁷¹

5. Arhitektura labinskih plemićkih obitelji

Dok su unutar gradskih labinskih zidina plemićke obitelji gradile svoje stambene rezidencije,⁷² u okolici su na svojim izvangradskim posjedima gradili arhitektonske komplekse ladanjskih palača, poput stancije obitelji Battiala-Lazzarini u Sv. Martinu i Sv. Lovreću Labinskom, obitelji Manzini i Scampicchio u Podlabinu, te stancije obitelji Franković na Dubrovi.⁷³ Većina reprezentativne stambene arhitekture labinskog plemstva nalazi se na trgu pred župnom crkvom i kapelom sv. Stjepana. To su palače Battiala (od 19. stoljeća Battiala-Lazzarini), Scampicchio i Luciani, a dio je plemićkih obitelji (Negri, Manzini, Franković) kuće gradio duž zapadnog trakta grada. Svoje su palače prilagođavali uskom i skučenom prostoru labinskih ulica.⁷⁴ Karakteristična je pojava prostorne organizacije s unutrašnjim dvorištem s trijemom kod renesansnih građevina (palača Scampicchio) i atrija u prizemlju kod baroknih palača.⁷⁵ Labinskom je plemstvu bio važan estetski doživljaj njihovih kuća, s naglaskom na

68 BRUNO NEFAT, *Palača, ladanjska*, u: Istarska enciklopedija, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža. URL: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1993> (pristupljeno: 25.04.2022.)

69 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 396. - 405.

70 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 167-169.

71 B. NEFAT (bilj. 68.)

72 Ovaj rad slijedi po literaturi već uvriježeno nazivlje labinskih kuća i palača (iako su to samo raskošnije gradske kuće, palačama se nazivaju zbog tradicije).

73 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 407.

74 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 157.

75 BRANKO FUČIĆ, *Izvištaj o putu po Istri 1949. godine (Labinski kotar i Kras)*, Zagreb, 1953, 74.

portalu izvedenom u rustici, izradu prozora i balkona s kamenim okvirima i konzolama te balustrada čiji oblici variraju od kasnorenesansnih do baroknih, razvedenih. Fokalna točka takvih palača bila su jedan do dva balkona, primjerice na palačama Franković i Lazzarini. To su kuće s monumentalnim ulazom i dvoranom (reprezentativnim dijelom), nizom utilitarnih prostorija, kuhinjom i sobama, srodnim onima u većim centrima Istre (npr. u Kopru), a osim toga, naglasak je bio i na opremljenosti kuća i udobnosti stanovanja.⁷⁶

Kod profanih je objekata češći bio slučaj obnove nego novogradnje. Iako interijer tih palača većinski nije sačuvan, njihovi reprezentativni ulazi, bunarske krune u dvorištima te popisi ostavštine svjedok su njihovoj impozantnosti.⁷⁷ Plemićke su obitelji živjele unutar gradskih zidina, a na izvangradskim su posjedima, ladanju, povremeno boravile. R. Matejčić je u svojoj klasifikaciji istarskih baroknih gradnji izdvojila labinske primjere sjedišta zemljišnog posjeda u posebnu, geografski izdvojenu cjelinu,⁷⁸ a B. Fučić u svome radu *Izvištaj o putu po Istri 1949. godine (labinski kotar i Kras)* (1953.) navodi kako je „labinske ladanjske kuće formirao funkcionalni kompromis između barokne povremene rezidencije gospodara i utilitarističke potrebe velikog gospodarstva“.⁷⁹ J. Gudelj navodi kako se još 1837. godine u deskriptivnom uvodu u Katastar Franje I. za područje Labina spominje da posjednici zemlje žive u gradu, dok njihovu zemlju obrađuju koloni, nastanjeni u kućama izvan grada. Isti dokument opisuje i tipičan posjed na kojem se redovito nalazila *casa dominicale ed economica*, odnosno građevina namijenjena stanovanju u gospodarskim zgradama. Sama katastarska mapa bilježi na više mjesta u blizini grada prezimena plemićkih obitelji u funkciji toponima koji su se ustalili za pojedine posjede obitelji: Scampicchio, Negri, Manzini, itd.⁸⁰

Osim navedenih posjeda u okolini Labina, u labinskom su podgrađu⁸¹ kasnije nazvanom *Suburbio*, postojali posjedi bogatih obitelji koji su bili snažno poljoprivredno predgrađe sve do uzleta rudarstva u 19., a posebno u 20. stoljeću (1937. godine se počinje vaditi ugljen u neposrednom podnožju Labina). Na njima su bila sagrađena tri dvorca, preciznije utvrđena veleposjednička zdanja, kule (u narodu, *turna*), nekoć u vlasništvu bogatih plemićkih obitelji, a početkom 20. stoljeća mijenjaju svoje vlasnike. Posjed obitelji Manzini-Depangher (kasnije

76 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 169.

77 Ibid, 157.

78 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 405–413.

79 B. FUČIĆ (bilj. 75), 74.

80 J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 181.

81 Usp. MARIJAN BRADANOVIĆ, *Istra iz putnih mapa Pietra Nobilea*, Kopar, 2012, 123.

obitelji Šćira), danas je stambeno naselje Nove zgrade, izgrađeno nakon Drugog svjetskog rata, Scampicchio (kuća danas u vlasništvu obitelji Mohorović) i kula Negri⁸² u kasnijem vlasništvu obitelji Kokot-Kužin, srušen je prilikom gradnje novog rudarskog naselja tridesetih godina 20. stoljeća (s crkvicom sv. Vida),⁸³ čija su polja obrađivali mnogobrojni težaci. Ti su posjedi došli u vlasništvo obitelji selidbom starijeg vlastelinstva u veće gradove ili kupnjom posjeda od strane obitelji koja u Labinu nije imala stalno prebivalište.⁸⁴

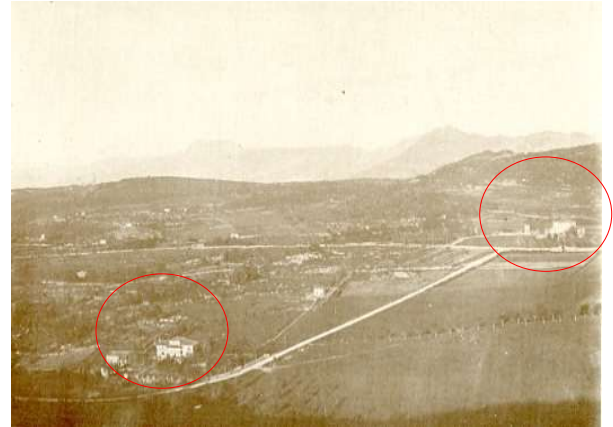

Slike 7. i 8. Katastarski prikaz labinskog podgrađa s toponimima obitelji Negri, Manzini i Scampicchio, 1820. (Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Albona foglio I, sezione I i foglio V, sezione V)

82 Tri kule (*torre*) u podgrađu Labina spominju i M. MILEVOJ, *Kartulini z Labińćini*, Labin, 1997. i H. STEMBERGER, *Labinska povijesna kronika: povijesne skice Kožljaka, Čepića, Kršana, Šumbera*, Labin, 1983.

83 MARIJAN MILEVOJ, *Kartulini z Labińćini*, Labin, 1997, 46.

84 BRUNO NEFAT (bilj. 66.)

*Slike 9. i 10. Kula Scampicchio (gore lijevo) i kula Depangher-Manzini (dolje lijevo), 1930-ih;
kula Scampicchio (lijevo) i kula Depangher-Manzini (desno), 1920-ih
(Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 42)*

*Slika 11. Labin, današnji pogled na lokaciju (podgrađe) na kojoj je 30-ih godina 20. stoljeća
niklo novo rudarsko naselje (foto: K. Rabar, 2022.)*

6. Palače unutar gradskih zidina

6.1. Palača obitelji Scampicchio

Ova je palača smještena na trgu pored labinske župne crkve, važnome mjestu u povijesnom središtu Labina. Zabilježena je još 1561. godine kada je za nju kameni umivaonik izradio majstor Giacomo iz Štinjana.⁸⁵ Fasada građevine dominira trgom, a izrađena je od lokalnog kamena iz kamenoloma obližnje Presike. Palača je izgrađena kao trokatnica s unutrašnjim dvorištem kojim je nekadašnji stambeni dio povezan sa župnom crkvom. Danas palača više ne služi kao stambeni objekt, već se u njoj nalazi Područni dječji vrtić *Pjerina Verbanac*. Pročelje palače, okrenuto prema crkvi, raščlanjeno je prozorima te balkonima s balustrima na sjevernoj i južnoj strani, a na samom se vrhu nalazi poveći grb obitelji. Prozorski otvori i vrata su jednostavni, a najmonumentalniji dio fasade je portal u rustici s lepezasto postavljenim *bugnatom* na sjevernom dijelu palače, na čijem se vrhu nalazi grb obitelji s godinom pregradnje i inicijalima Balda Scampicchia koji je 1570. godine za palaču naručio portal i bunarsku krunu u dvorištu, a lokalni majstor Giovanni Pietro i neki Giacomo iz Venecije izradili su 1628. godine ugaoni balkon i dvorišni trijem s tankim jonskim stupovima.⁸⁶

Glavnim se portalom ulazi u unutrašnje dvorište, kakvo je u arhitekturi venecijanskih kuća bilo značajno zbog opskrbe vodom i prirodnom svjetlošću.⁸⁷ U atriju se s tri strane nalaze polukružni lukovi, kroz koje se zapadno izlazi u vanjsko dvorište. U središtu se atrija nalazi bunarska kruna, danas prošarana dječjim uradcima, s čije je desne strane unutrašnje stubište koje vodi prema drugome katu. Prizemlje je vjerojatno imalo funkciju trgovina i radionica, a prvi kat *piana nobile*, kojem se prilazi stubištem uza zid u atriju. Kasnijim proširenjima palače obitelj Scampicchio dobila je, uz obitelj Battiala, jedan od najvećih arhitektonskih sklopova u gradu, kojeg čini kompleks građevina iz više razdoblja.⁸⁸ Izvorna podjela unutrašnjosti nije sačuvana. Građevina je danas podijeljena na brojne stambene jedinice, tako da je teško govoriti o izvornoj podjeli prostorija. Palača je uvrštena je na popis zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske.⁸⁹

85 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 170.

86 Ibid, 170.

87 D. HOWARD (bilj. 17), 66.

88 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 170-172.

89 Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Scampicchio*. URL: <https://registar.kultumadobra.hr/#/details/Z-577> (pristupljeno: 01.04.2022.)

*Slika 12. Labin, pogled na sjevernu fasadu palače Scampicchio
(foto: K. Rabar, 2022.)*

*Slike 13. i 14. Labin, ulazni portal palače Scampicchio i detalj zaglavnog kamena s grbom i datacijom
(foto: K. Rabar, 2022.)*

*Slike 15. i 16. Labin, unutarne dvorište palače Scampicchio s krunom cisterne,
(foto: K. Rabar, 2022.)*

6.2 Kuća Manzini

Kuća markiza Manzinija s vrijednim namještajem izgorjela u požaru je 1726. godine,⁹⁰ bila je, kao i kuće Scampicchija, Negrija, Battiala i Francovicha građena čvrstim kamenom s Presike,⁹¹ a obitelj oko 1750. godine gradi novu baroknu palaču s monumentalnim portalom, terasom i bunarskim grlom unutar gradskih zidina, smještenu u ulici G. Martinuzzi (odmah pored palače Negri), za koju postoji i nacrt kule iz 1747. godine. Palača je dvokatnica s *pianom nobile* sastavljena od dva bloka, s monumentalnim ulazom na desnoj strani. Portal je sastavljen od polustupova na koje su postavljeni imposti, poviše kojih se nalazi zavnuti puž. Iznad portala nalazi se obiteljski grb. Prozorske konzole također su barokne. Od izvorne unutrašnjosti gotovo ništa nije ostalo očuvano, a u prizemlju zgrade danas se nalazi umjetnički atelje Vinka Šaine.⁹²

Slike 17. i 18. Labin, južno pročelje kuće obitelji Manzini u Ul. Giusepine Martinuzzi, (foto: K. Rabar, 2022.)

90 B. GIORGINI (bilj. 30), 41.

91 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 170.

92 TULLIO VORANO, *Manzini*, Istarska enciklopedija. URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3513/manzini> (pristupljeno: 20.04.2022.)

6.3. Kuća Negri

Inventar kuće obitelji Negri⁹³ iz 1556. godine govori kako je kuća obitelji Negri bila bogato opremljena već polovicom 16. stoljeća. Tijekom 17. stoljeća vjerojatno su obnovljeni okviri prozora i izrađen monumentalni portal u rustici od pravilno klesanog kamena. Ta je kuća nastala spajanjem više građevinskih jedinica i njihovom postupnom adaptacijom u stambeni objekt, a nalazi se u nizu kuća koje slijede liniju mletačkih utvrda uz zapadni rub gradske jezgre u današnjoj Ulici Giuseppine Martinuzzi. Iz prije spomenutog inventara moguće je iščitati da se radilo o troetažnoj građevini. Monumentalni ulazni portal sastavljen je od više pravilno rezanih kamenih blokova, sa začelnim kamenom u obliku dijamanta, a može se oblikovno komparirati s palačom Tarsia u Kopru iz 16. stoljeća. U prizemlju se nalaze ulazna soba (u venecijanskim kućama *androne*), kuhinja i kuhinjsko spremište, ispod njih je podrum, a na katu su salon i dvije sobe te nad njima potkrovlje.⁹⁴ Kao i kod ostalih kuća labinskoga staroga grada, raspored prostorija i ove kuće bio je uvjetovan njezinim smještajem na rubnome dijelu utvrđenoga grada i postepenim spajanjem ranijih manjih kuća. Međutim, bogato opremljena ulazna prostorija, prostorije za spavanje i okupljanje obitelji na katu, s naglaskom na najveću dvoranu, podsjećaju na raspored kuća mletačke *Terraferme*.⁹⁵ Unutrašnjost građevine s atrijem i polukružnim lukovima slična je kući Scampicchijevih i predvorju kuće obitelji Franković. U centru atrija se nalazi bunarska kruna s uklesanim grbom obitelji i datumom koji nije u potpunosti čitljiv, ali se može razaznati da je izrađen u drugoj polovini 16. stoljeća (MDLX ?).

Iako je Tranquillo Negri dao podignuti kapelu 1620. godine za bratovštinu sv. Antuna Padovanskog u blizini obiteljske palače, crkvice posvećena Gospi od Karmela služila je kao obiteljska kapela, a za nju je bila naručena oltarna pala labinskog slikara kasnog manirizma Antonija Moreschija.⁹⁶

93 Inventar kojeg je analizirala J. Gudelj prijepis je iz 17. stoljeća, a pronađen je u fondu obitelji Scampicchio u Državnome arhivu u Rijeci (RO-1, uni. 28, f. 45-60 (kutija 2)). Naime, članovi obitelji Scampicchio i obitelji Negri u nekoliko su primjera bili povezani ženidbom.

94 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 24), 181-182.

95 Ibid, 189.

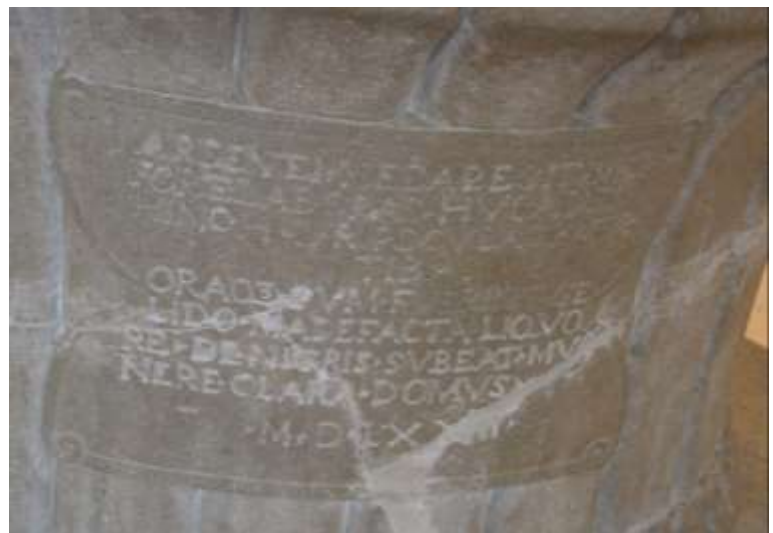
96 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 175.; Usp. V. BRATULIĆ, N. KUDIŠ BURIĆ, *Slikarska baština Istre. Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-pulske biskupije*, Zagreb, 2006, 14.-15.

*Slike 19. i 20. Labin, kuća Negri, istočno pročelje, 16. st. i Labin, Kapela sv. Marije od Karmela, 1620.
(foto: K. Rabar, 2022.)*

*Slike 21. i 22. Labin, kuća Negri, istočno pročelje, 16. st. i Kopar, palača Tarsia, 16. st.
(dostupno na: <https://regionalobala.si/novica/primorske-novice-se-selijo-iz-kopra-palaca-tarsia-tik-pred-prodajo-italijanom>)*

Slike 23., 24. i 25. Labin, pogled na nekadašnje unutrašnje dvorište kuće Negri s krunom cisterne, (foto: K. Rabar, 2022.)

6.4. Kuća Franković-Vlačić

Kuća obitelji Franković-Vlačić trokatnica je sagrađena u 17. stoljeću na sjevernom gradskom bedemu, u uskoj ulici kojoj je prilagođena svojom konstrukcijom. Za istarske ranobarokne zgrade, pa tako i za labinske kuće građene unutar gradskih zidina, karakteristična je gradnja monumentalnog pročelja s naglašenom vertikalnom osi, s fokusom na povezanost gornjih dijelova s portalom.⁹⁷ Rustikalno izveden polukružno završen portal smješten je na uglu ulice kao neka vrsta trijumfalnog luka, a složen je od obliha, plitko obrađenih i lepezasto posloženih kamenih kvadara, zaključen plitkim pužem. Iznad luka nalaze se profilirane konzole za balkon ograđen kruškolikim balustrima, a nad njima je smještena balkonska bifora s grbom obitelji Franković u baroknome štitu.

Rješenje pročelja kao fokalne točke građevine može se usporediti s balkonom i balkonskim otvorom palače Sinčić u Poreču (18. st.), balkonskim biforama kuće na Trgu na Mostu u Rovinju (17./18. st.) i palače obitelji Califfi u Rovinju (17./18. st.). Prolaz kroz portal vodi u dvolučno rastvoren trijem (atrij; danas lapidarij) kroz koji se dolazi u dvorište nad bedemom smješteno između ove i susjedne kuće, locirano uz nekadašnju liniju gradskih zidina.⁹⁸ Unutrašnji trijem obrubljen s dva luka reminiscentan je na arhitekturu palača u Veneciji, kao što je prethodno spomenuto, a rješenje palače Franković podsjeća na trijem palače Carli u Kopru s početka 18. stoljeća, ali i na nekoliko labinskih palača: palače Scampicchio i palače Negri. U sklopu troetažne palače sačuvana je pravokutna kula.⁹⁹

Balustri balkona oblikom nalik krušci vrlo su slični onima na današnjoj župnoj crkvi Rođenja Blažene Djevice Marije u Labinu, a portal je nalik jednome od vanjskih ulaza u stanicu Dubrova, nekada u vlasništvu obitelji Franković. Sudeći po tome, vjerojatno se radi o istoj radionici. Kao i kuće Battiala-Lazzarini, Negri i Scampicchio, kuća Franković-Vlačić građena je kamenom iz Presike.¹⁰⁰ Palača je uvrštena u registar zaštićenih dobara Republike Hrvatske,¹⁰¹ a u unutrašnjosti, od koje se danas gotovo ništa nije sačuvalo, od 1975. godine se nalazi Memorijalna zbirka Matije Vlačića Ilirika.

97 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 398.

98 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 176-177.

99 Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Franković-Vlačić*.

URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-576> (pristupljeno: 11.04.2022.)

100 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 176-177.

101 Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Franković-Vlačić*. URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-576> (pristupljeno: 11.04.2022.)

Slike 26. i 27. Labin, istočno pročelje palače Franković (foto: K. Rabar, 2022.)
i Rovinj, kuća na Trgu na mostu, 17./18. st. (dostupno na: <https://visitistria.hr/fazana-smjestaj/>)

Slike 28. i 29. Kuća obitelji Califfi, 17./18. st. danas Zavičajni muzej grada Rovinja (dostupno na: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/kultura-i-umjetnost/muzeji-i-galerije/472>), i Poreč, glavno pročelje palače Sinčić (dostupno na: <https://www.istria-culture.com/palaca-sincic-i86>)

*Slike 30., 31. i 32. Labin, predvorje kuće Franković-Vlačić
i pogled na zapadnu fasadu (foto: K. Rabar, 2022.)*

6.5. Palača Battiala (kasnije Battiala-Lazzarini)

Reprezentativna se palača obitelji Battiala, koja se od 19. stoljeća naziva Battiala-Lazzarini, nalazi uz sjevernu stranu labinskoga trga, zapadno od crkve Rođenja blažene Djevice Marije i palače Scampicchio. Veliki blok trokatne palače, jedan od najvećih u Labinu, nastao je otkupljivanjem kuća susjeda, a sastoji se od središnjeg bloka koji se proteže u pravcu sjever-jug te izduženog pravokutnog krila u smjeru istok-zapad. Fasada je najvjerojatnije nastala po mletačkom modelu sudeći po arhitektonskim dekoracijama izvedenima u lokalnome kamenu, s naglaskom na portalu oblikovanog rustikom.¹⁰² Fasada palače dovršena je 1727. godine, kako je datirano natpisom na pročelju.¹⁰³

Glavni monumentalni portal izveden je ritmičnom izmjenom dvaju manjih i jednog šireg kvadra. Iznad portala se ravnomjerno ponavljaju dva reda, svaki s tri lučno zaključena velika otvora dva *piana nobile*, u donjoj zoni s balustrima, a u gornjoj, u ključnom kamenu, ljudskim glavama i savijenim pužem (jednako kao na portalu). Ljudske glave na fasadi, protome, Venecijanski su uzor, individualizirane su, ali i dalje robusna izgleda i izbočenih očiju.¹⁰⁴ Balkoni i balkonske trifore izvana vizualno proširuju usku fasadu prilagođenu zgusnutim gradskim ulicama (kao i na palači Franković). Na sjevernom je dijelu kuće vidljiv ugaoni balkon sličan onome na palači Scampicchio, ali detalji poput konzola i balustrada upućuju na to da ih nisu izradili isti majstori ili ista radionica.¹⁰⁵ Sve to čini kompleksnu fasadu koju Jasenka Gudelj smatra najreprezentativnijom istarskog *Settecenta*.¹⁰⁶

Vanjske portale i prozore prizemlja obilježava *bugnato* s masivnom volutom, a unutrašnje s grotesknim maskeronom, dok su na katovima unutrašnji portali i pročelni prozori s balustrima jednostavniji, sastavljeni od toskanskih pilastara i lučnih nadvoja sa zaglavnim kamenjem (glave ili volute), nadvišene profiliranim vijencima.¹⁰⁷ Iako je izvorište pročelja raščlanjeno paralelnim balkonima s *protomama* kao dekoracijom u Veneciji, komparativno se ova labinska palača može usporediti s arhitektonskim rješenjima u Kopru iz kojeg su pojednostavljeni utjecaji Venecije neposredno dolazili u Istru, poput palače Gravisi-Barbabanca (18. st.), palače Brutti (18. st.), palače Bergamoni-Tacco (17. st.), ali i nekolicinom istarskih

102 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 174.

103 Ibid, 174.

104 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 396.-397

105 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 174.

106 Ibid, 172.

107 K. HORVAT-LEVAJ (bilj. 57), 652.

ostvarenja, poput palače Sinčić u Poreču, palače Bradamante u Vodnjanu, Balbijevim lukom u Rovinju 1678.-1679 i stancije Bembo u Balama (18. st.).

Iz arhitekture venecijanskih palača dolaze i utjecaji u oblikovanju unutrašnjosti. Palača je tlocrtno konstruirana po modelu “venecijanskog tlocrtnog tipa”, poput palača Bradamante (Vodnjan) i Bergamoni-Tacco (Kopar), kako navodi P. Puhmajer.¹⁰⁸ Tlocrtna se organizacija prizemlja temelji na središnjem uzdužno postavljenom predvorju, na kojem se s istoka i zapada spajaju po tri nanizane prostorije. Na prvom se katu nalazi središnja izdužena dvorana, veličine prostora u prizemlju, s tri bočne prostorije sa svake strane.¹⁰⁹ Prostorna organizacija palače prilagođena je neravnom i nepravilnom terenu. U unutrašnjosti se nalazi reprezentativna prostorija, atrij (zatvorena dvorana u koju se ulazi s trga kroz kućni portal) s monumentalnim portalom koji vodi na stubište, smještenim u stražnjem dijelu kuće, i bogato dekoriranim volutama prema dvoranama (*salon*) koje su služile kao blagovaonica i gostinjska soba. Kameni portal koji vodi iz atrija na stubište vjerojatno je djelo po nacrtu istog arhitekta, s ključnim kamenom na kojemu je plastična glava bradatog starca koja seže do drvenog stropa.¹¹⁰ *Piano nobile* raspored ponavlja se i na drugom katu. U veliki se *salon* ulazi neposredno sa stubišta i odmah na druga vrata izlazi na stubište za drugi kat. Takvo prototipsko rješenje venecijanske palače sa začelnim stubištem nastaje u okviru bogatih pridošlica, a ne autohtone aristokracije, koje su bogatim dekoracijama nastojale dobiti i potvrditi svoj status u društvu.¹¹¹ Na zidu je dekorativno žarište, dva luka spojena profiliranom kamenom gredom, koji daju naglasak zoni nasuprot balkonskim vratima. Iz *salona* se izlazi na balkone.

Nadgrobnne ploče dokazuju da su Battiale kao svoju obiteljsku kapelu imale onu sv. Stjepana sagrađenu netom pored palače, također barokno raščlanjenog pročelja.¹¹² Palača Battiala -Lazzarini uvrštena je na listu zaštićenih kulturnih dobara.¹¹³

108 P. PUHMAJER (bilj. 61), 64.

109 Ibid, 60.

110 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 396.-399.

111 K. HORVAT-LEVAJ (bilj. 57), 651.

112 J. GUDELJ, 2017. (bilj. 36), 174

113 Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Battiala-Lazzarini, danas zgrada Narodnog muzeja*. URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-356> (pristupljeno: 11.04.2022.)

Slika 34. Kopar, kuća Gravisi-Barbabanca, 1710. (dostupno na: <https://ekopercapodistria.si/nasi-kraji/palaca-gravisi-barbabanca-barocni-arhitekturni-biser/>)

Slike 33., 35. Labin, detalj glavnog zapadnog pročelja palače Battiala-Lazzarini i pogled na cjelinu s kapelom sv. Stjepana (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 36. i 37. Labin, kuća Battiala-Lazzarini, portal koji vodi prema stubištu
(foto: K. Rabar, 2022.) i Rovinj, Balbijevo luk, 1678.-1679.
(dostupno na: <https://www.matica.hr/hr/354/pozdrav-iz-rovinja-21085/>)

Slike 38. i 39. Bale, stancija Bembo, 18. st. (dostupno na: <https://janssonemans.eu/2018/01/22/stancija-bembo-bale-2/>) i Kopar Palača Gravisi Barbabianca, 1710.
(dostupno na: <https://ekopercapodistria.si/nasi-kraji/palaca-gravisi-barbabianca-barocni-arhitekturni-biser/>)

Slike 40. i 41. Labin, kuća Battiala-Lazzarini, Ulaz u salon prvog kata (foto: K. Rabar, 2022.) i Kopar, palača Barbabianca, 18. st. (dostupno na: <https://visitkoper.si/hr/znamenitosti/palaca-barbabianca/>)

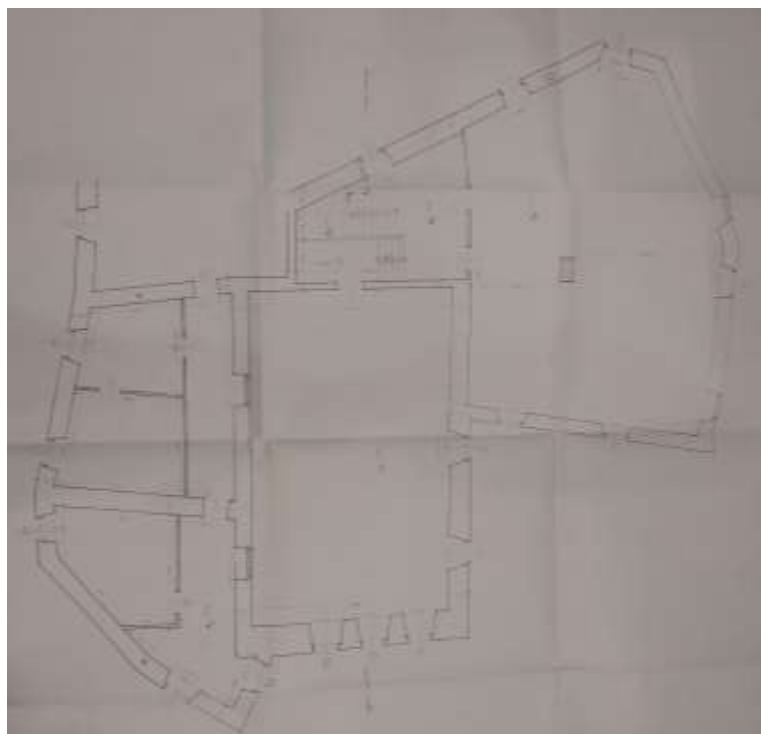
Slike 42. i 43. Ulaz u salon drugog kata (foto: K. Rabar, 2022.) i Kopar, Palača Brutti, 1714. (dostupno na: <https://www.hikuk.com/si/slovenija/obalno-kraska/mestna-obcina-koper/koper/lokacije/palaca-brutti-15579F87-EA8C-890D-FAF1-8002D82ADBCA/>)

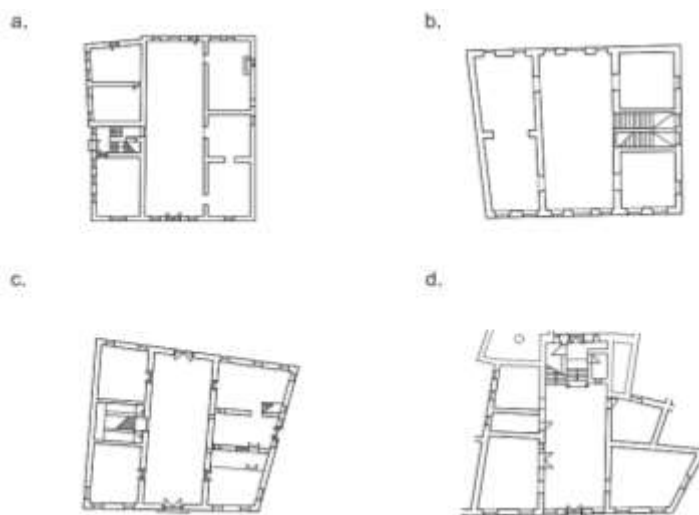
Slika 44. Koper, palača Belgramoni-Tacco, 17. st.
(dostupno na: <https://www.pokrajinski.muzej.koper.si/en/muzej>)

Slika 45. Vodnjan, palača Bradamante, 17. st.
(dostupno na: <https://cverglablog.blogspot.com/2021/09/vodnjan-palaca-bradamante.html>)

Slika 46. Labin, tlocrt palače Battiala-Lazzarini, arhitektonski tlocrt drugog kata, projekt preuređenja, preuzeto iz: *Opis radova s troškovnikom za uređenje muzeja u Labinu, Zagreb, 1960.*

Slika 47. Karakteristični primjeri tzv. "venecijanskog" tlocrtnog tipa u Istri: a. palača De Belli u Kopru, b. palača Sinčić u Poreču, c. palača Bergamoni-Tacco u Kopru, d. palača Bradamante u Vodnjanu (preuzeto iz: P. Puhmajer, *Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru, Portal (2.), 2011, 64.*)

*Slike 48. i 49. Idejna rekonstrukcija salona 1. kata i idejna rekonstrukcija tlocrta salona 2. kata.
Preuzeto iz: Opis radova s troškovnikom za uređenje muzeja u Labinu, Zagreb, 1960.*

7. Stancije/arhitektura ladanja

Ladanjske palače analizirane u ovome radu zapravo su ladanjske kuće, na što ukazuje i njihov talijanski naziv u Katastru Franje I. (*casa dominicale ed economica*),¹¹⁴ one se razlikuju od ljetnikovaca u dubrovačkom zaleđu i mletačkoj *terrafermi*. Također, dio ladanjske arhitekture u Istri, pa tako i na Labinštini, nastajao je i u 19. stoljeću,¹¹⁵ primjerice gospodarska zgrada kompleksa Battiala u Sv. Martinu.

7.1. Turanj pod Labinom - vila obitelji Scampicchio

Nekadašnja se ladanjska rezidencija obitelji Scampicchio nalazi podno Labina, uz glavnu cestu na zapadnom izlasku iz grada. U dokumentima se prvi puta spominje u 16. stoljeću, a u katastarskoj se mapi 1820. spominje pod toponimom obitelji,¹¹⁶ u čijem je vlasništvu bila sve do 1910. godine kada posjed kupuje obitelj Mohorović koja ondje doseljava iz obližnjeg mjesta Barbići.¹¹⁷ Posjed se sastoji od stambene rezidencije i gospodarskih objekata, poput staja, kokošinjca, garaže, te nekadašnjih nastambi za kolone, odnosno seljake koji su obrađivali zemlju. U dokumentima se spominju i voćnjaci, vinogradi i vrtovi, iz čega J. Gudelj zaključuje da je Turanj nekada bio mjesto na kojem se boravilo u prirodi i obrađivalo zemlju.¹¹⁸ U 20. se stoljeću izgradnjom ceste zemljište prepolovilo i na mjestu nekadašnjih vinograda danas se nalaze visoka trava i raslinje.

Posjedu se prilazi kroz ostatke monumentalnog ulaznog portala, koji je vjerojatno nalikovao obližnjem portalu obitelji Manzini. Kompleks je svoje ime (*torre, turion*) dobio po kubičnoj kuli nastaloj na starijem zdanju, kada je Baldo Scampicchio 1550. godine dao sagraditi jezgru zgrade kakva postoji i danas, kasnije nazvanu "kuća-kula". Iz crteža kule kuće iz 1747. godine unutar gradskih zidina za markiza Manzinija, može se pretpostaviti izvorni oblik ove građevine.¹¹⁹ Osim toga, na Labinštini se nekoliko puta na katastarskoj mapi spominje toponim *torre*, a osim Manzinija, svoju su kulu u predgrađu imali i Negri.¹²⁰ Takva je građevina nastala kao posljedica neizvjesnih političkih događanja druge polovine 16. stoljeća u Istri, nesigurnog

¹¹⁴ Catasto Franceschino, Elaborat br. 16 (1837.), Archivio di Stato, Trst; usp. J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 181.

¹¹⁵ RENATA KMET, *Barokna i klasicistička ladanjska arhitektura na području Bujštine*, diplomski rad, Rijeka: Filozofski fakultet, 2021, 24.-25.

¹¹⁶ J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 181.

¹¹⁷ M. MILEVOJ (bilj. 83), 1997, 43.

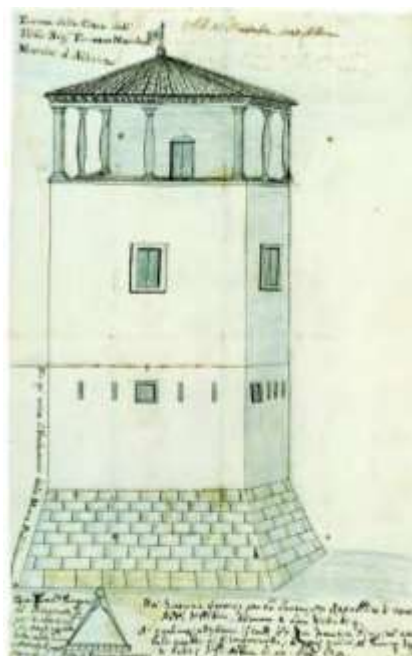
¹¹⁸ J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 182-183

¹¹⁹ Ibid, 183.

¹²⁰ M. MILEVOJ (bilj. 83), 43; H. STEMBERGER (bilj. 26), 34.

života i potrebe za obranom od potencijalnih napada. Kubična je kula debelog zida nastala po uzoru na srednjovjekovnu kuću-kulu, odnosno kao reducirani oblik arhitekture utvrđenih dvoraca, a kasnije, u baroknom razdoblju, zdanje se pregrađuje i prilagođava tadašnjim životnim uvjetima, kada kompleks postaje otvoreniji i dobiva element uživanja u prirodi.¹²¹

Stara kula (*torre*) kasnijim pregradnjama postaje središnja, najviša vertikala građevine s četiri etaže, kada se nadograđuju simetrična bočna krila sa svake strane, s po jednom prostorijom na tri etaže. Na sve su tri središnje etaže trijemovi, u prizemlju nadlučeni trima polukružnim lukovima, a na prvome i drugom katu stupovima koji služe kao nositelji etaže iznad. Pročelje je na bočnim dijelovima vrlo slabo dekorirano, sa samo trima prozorima koji indiciraju broj katova. Danas na tome imanju i dalje žive Mohorovići, koji su obrađivali zemlju sve do otvaranja rudnika u Labinu 1937. godine, a njihovo se nekadašnje poljoprivredno imanje još može vidjeti na fotografijama imanja iz 1920.-ih godina.¹²²

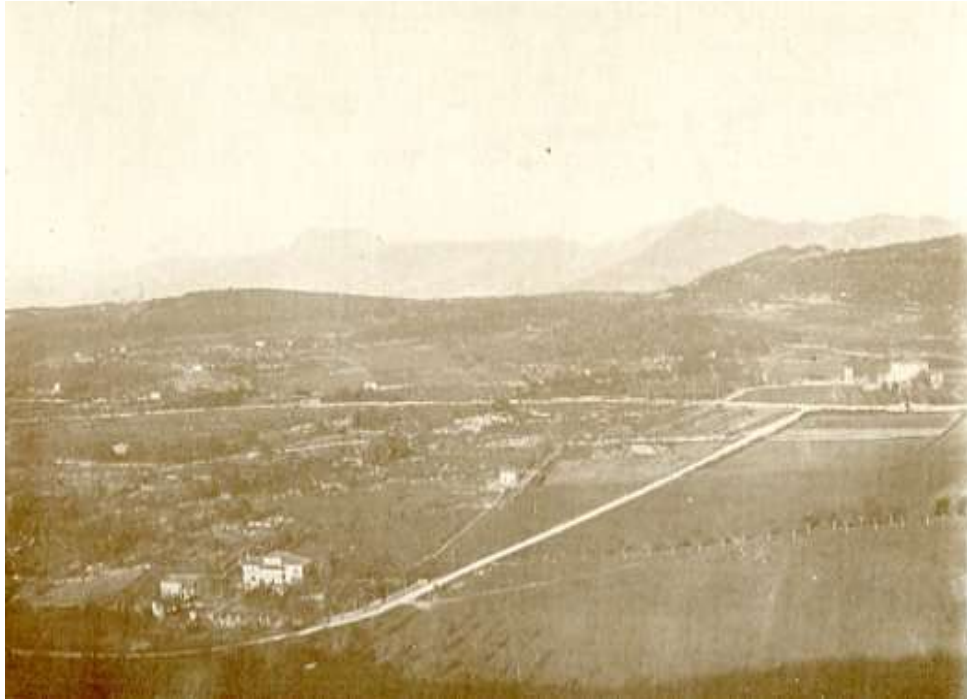
Slike 50. i 51. Lijevo: Comune di Albona, foglio V, sezione V8b05, Archivio di stato di Trieste, 1820.

Desno: Kula (torre) kuće markiza T. Manzinija. Autor: Giovanni Francesco Giorgini, 1747.

(ASV, Rason Vecchie, omot 196, crtež. 833; M. Budicin, Aspetti, str. 105, br. 1)

121 J. GUDELJ, 2006. (bilj. 23), 182-183

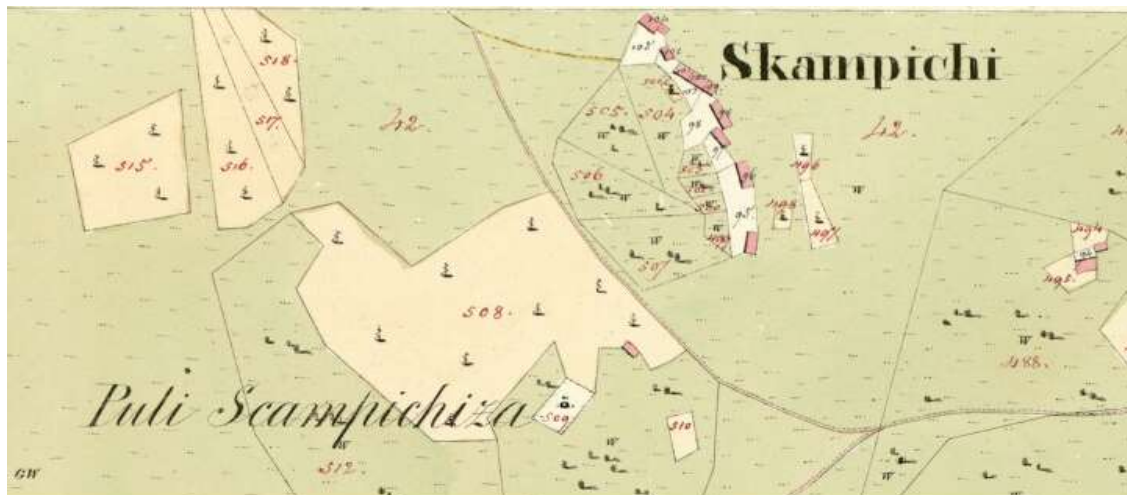
122 M. MILEVOJ (bilj. 83), 43.-44.

*Slike 52. i 53. Stara fotografija Podlabina iz 1920-ih na kojoj je vidljiva kula Scampicchio i kula Depangher-Manzini te prikaz kule Scampicchio izbliza
(Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinšćini, Labin, 1997, str. 42.)*

Slike 54., 55. i 56. Labin, ladanjska kuća Scampicchio, fotografija iz ptičje perspektive, fotografija ostataka ulaznog portala i fotografija južnog pročelja (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 57. Posjedi obitelji u Vlakovu, katastarska općina Sv. Lovreč, 1820.
(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, 434 b)

Slika 58. Posjedi obitelji Scampichio, katastarska općina Santalezi, 1820.
(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, 452 b)

7.2. Ladanjski sklop obitelji Battiala u Sv. Martinu

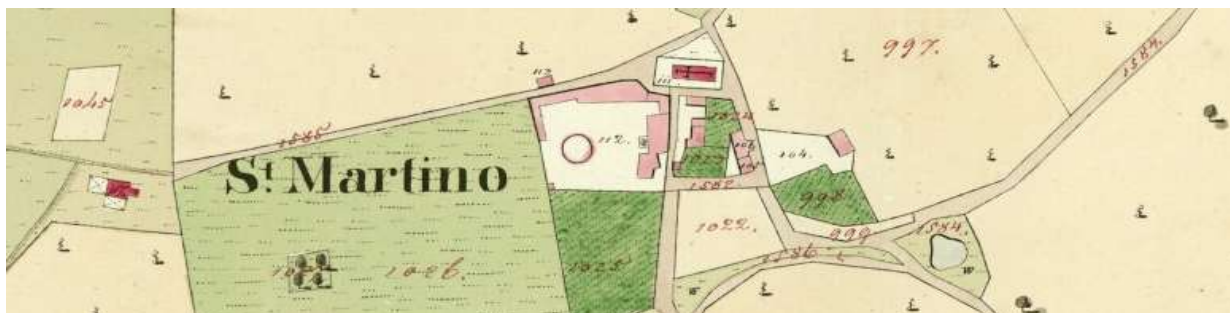
Ladanjski sklop obitelji Lazzarini nalazi se 10 km zapadno od Labina. Primjer je barokne arhitekture istarskog ladanja nastale na velikim zemljišnim posjedima labinskog patricijata unutar labinskih komuna. Arhitektonski je sklop U tlocrta, a sastoji se od stambene zgrade, odnosno rezidencijalne palače na istočnoj, datiranoj 1797. godine (godina je ucrtana na bunarskoj kruni ispred ulaza), gospodarskim objektima na zapadnoj i sjevernoj, te terasastim vrtom na južnoj strani. Zapadna se gospodarska zgrada datira malo kasnije, u 19. st., prema nadvojima prozorskih otvora izvedenima u opeci.

U središtu kompleksa smješteno je pravokutno dvorište, a nedaleko od zdanja, zapadno, nalazi se kapela Gospe od zdravlja iz 1630. godine.¹²³ Na Katastaru Franje I. vidljivo tlocrtno oblikovanje kompleksa. Stambenu građevinu čine prizemlje i dva kata. Na fasadi su, kao što to biva čest slučaj s baroknim građevinama Labinštine, u fokusu ulazni portal i balkon i balkonska ograda, koncept preuzet s palača unutar gradskih zidina, samo u reduciranom i pojednostavljenom obliku. Prozorske konzole su također barokne. U središtu sjevernog gospodarskog objekta nalazi se kula koja je vjerojatno služila za nadzor imanja, što je čest slučaj s ladanjskim kompleksima na Labinštini. Pravokutnog je tlocrta, s prizemljem i katom. Iz arhitektonskog se snimka zapadnog gospodarskog objekta može iščitati njegov također pravokutan, izdužen, jednostavan tlocrt, s prizemljem i katom.

Portali na ulazima u nekadašnju rezidencijalnu palaču i sjeverni gospodarski objekt jednostavni su, a nalikuju rješenjima voluta u unutrašnjosti rezidencijalne palače obitelji Battiala u Labinu koja se datira u 1727. godinu. Iznad portala nalazi se grb obitelji, poviše kojih je smješten balkon. U nekadašnjoj se stambenoj zgradi, preuređenoj 2001.-2003. danas nalazi *Bed & breakfast* obitelji Belušić.¹²⁴

123 Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <https://registar.kulturni-ladanjski-sklop-lazzarini-s-crkvom-sv-martina-i-kapelom-gospe-od-zdravlja>. URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2473> (pristupljeno: 08.04.2022.)

124 Palace Lazzarini-Battiala, Rural apartments, *O nama*, URL: <https://www.sv-martin.com/o-nama> (pristupljeno 15.04.2022.)

Slika 59. Posjed obitelji Battiala u Sv. Martinu, 1820.-1837.

(Archivio di stato di Trieste, Mappe del Catasto franceschino, Comune di Vettua di St. Martino, 572 b)

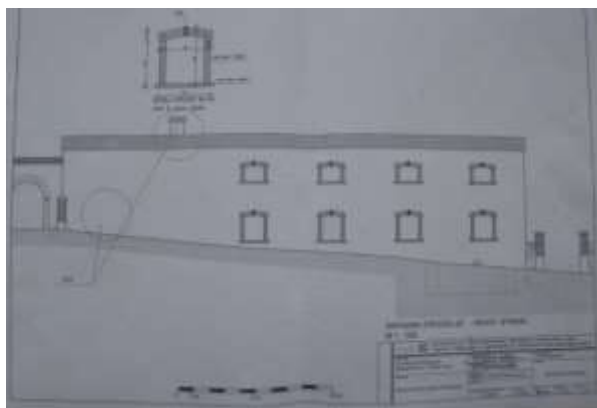

Slika 60. Sv. Martin, ulaz u ladanjski kompleks Battiala-Lazzarini i zapadno pročelje gospodarske zgrade, 19. st.

(foto: K. Rabar, 2022.)

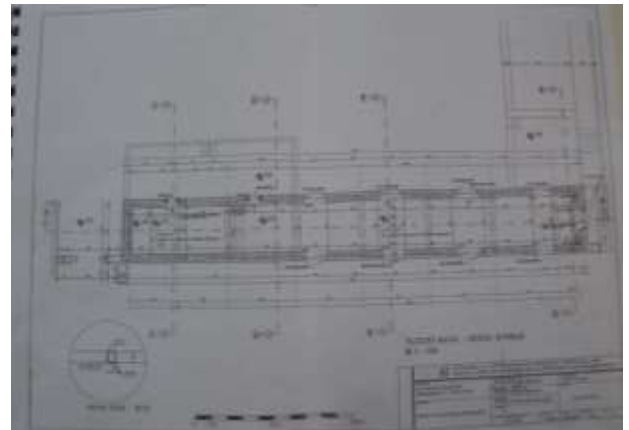

Slika 61. Sv. Martin, ulazni portal u kompleks Battiala-Lazzarini, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

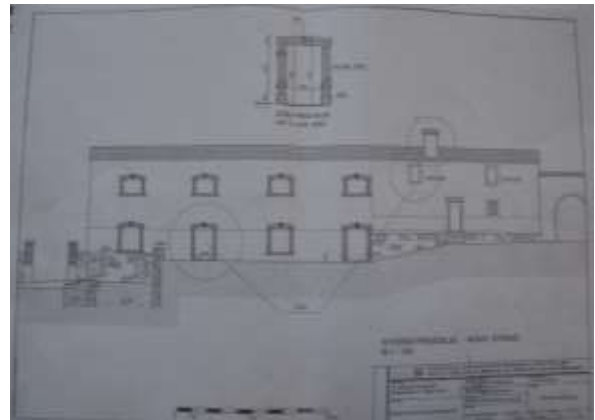

Slika 62. Sv. Martin, arhitektonski snimak zapadnog pročelja gospodarskog objekta na ulazu u kompleks

(izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)

*Slike 63. i 64. Sv. Martin, gospodarski objekt na ulazu u kompleks, 19. st., zapadno i južno pročelje
(foto: K. Rabar, 2022.) i tlocrt gospodarskog objekta
(izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)*

*Slike 65. i 66. Sv. Martin, gospodarski objekt koji se nalazi na ulazu u ladanjski kompleks, 19. st., istočno pročelje
(foto: K. Rabar, 2022.) i kotirani arhitektonski snimak istočnog pročelja objekta
(izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)*

Slike 67. i 68. Sv. Martin, nekadašnja stambena zgrada ladanjskog sklopa Battiala-Lazzarini, zapadno pročelje i ulazni portal, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 69. i 70. Sv. Martin, krana cisterne ispred nekadašnje stambene zgrade kompleksa kojom se ladanjski sklop pretpostavljuje datira u 1797. godinu (foto: K. Rabar, 2022.)

*Slike 71. i 72. Sv. Martin, sjeverna gospodarska zgrada ladanjskog kompleksa Battiala-Lazzarini s nadzornim tornjem, 18. st.
(foto: K. Rabar, 2022.)*

*Slika 73. Sv. Martin, terasasti vrt, pogled prema jugu ladanjskog kompleksa Battiala-Lazzarini
(foto: K. Rabar, 2022.)*

7.3. Stancija obitelji Battiala u Sv. Lovreču Labinskom (Diminići)

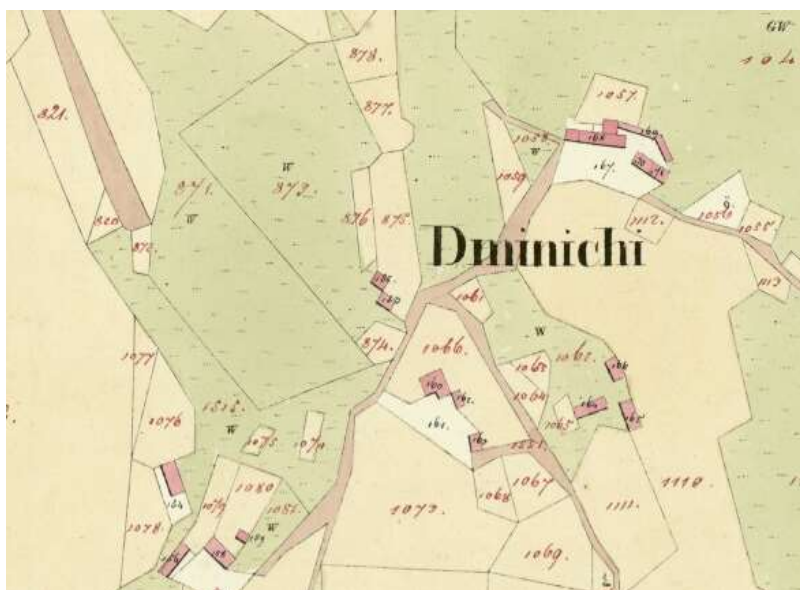
Mjesto Diminići pored Sv. Lovreča Labinskog nalazi se 15 km južno od Labina. Gasparo Battiala je u obližnjem mjestu bio na čelu straže u kuli podignutoj zbog zaštite od napada Uskoka i Turaka 1620. godine. Iz te je kule obitelj na strani Venecije nadzirala pomorsku granicu. Kula je srušena 1990. godine zbog potrebe proširivanja tvornice cementa u Koromačnu. Na ovom je području obitelj ostala oko 100 godina, a za to je vrijeme od Venecije otkupila oko 300 parcela, među kojima su bile i one dobivene "po zaslugama",¹²⁵ a u 18. stoljeću na jednoj od svojih zatki južne Labinštine, u Sv. Lovreču Labinskom, grade ladanjsku kuću, koju i danas narod naziva „Baronova palača“.¹²⁶

Zdanje je izduženog tlocrta, s prizemljem i katom, kuća je bila prostrana. Prizemlje ima tri ulazna otvora, sa stubištem na desnoj strani, odnosno očuvanim baladuirom s kamenim stubama koje vode na gornji dio kuće u kojem je stanovala obitelj. U prizemlju su bili smješteni koloni, a osim toga, obitelj je u prizemlju imala *konobe* gdje se čuvalo vino, žitarice i suhomesnate proizvode. Uz kuću je postojala i konjušnica.¹²⁷ *In situ* se nalaze barokni prozorski otvori. Današnja je situacija na terenu zapostavljena, urušio se krov, zgrada je obrasla raslinjem i neki se arhitektonski elementi gotovo više ne vide, poput stubišta uza zid iznad trijema, pa je teško u potpunosti iščitati arhitektonsku koncepciju građevine.

125 L. DIMINIĆ (bilj. 53), 23.-24., 32.

126 B. FUČIĆ (bilj. 75), 74.

127 L. DIMINIĆ (bilj. 53), 32.

*Slika 74. Prikaz nekadašnjih posjeda obitelji Battiala-Lazzarini u Diminićima
pored Sv. Lovreča Labinskog, 1820.*

(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Comune di S. Lorenzo di Albona, 434 b)

*Slike 75. i 76. Sv. Lovreč Labinski (Diminići), južno pročelje stancije Battiala, 18. st.
(foto: K. Rabar, 2022.)*

7.4. Komplex Dubrova obitelji Franković-Vlačić

Kompleks Dubrova, nekadašnji posjed obitelji Franković-Vlačić, nalazi se 3 km sjeverno od Labina. R. Matejčić kao datum gradnje navodi 1654. godinu uklesanu na natpisu nad portalom,¹²⁸ koji danas više ne postoji. Monumentalni portal u donjim dijelovima ima elemente naizmjenično složenih užih uvučenih i širih obliha kvadara, poput onih na vratima sv. Flora, ali je portal na ulazu u Dubrovu nadlučen, tako da se kvadri lepezasto proširuju i završavaju u puž savijenim zaglavnim kamenom, nad kojim je podložak za grb. Portal zatvaraju vratnice od kovanog željeza s lunetom. Labinska gradska vrata dao je 1687. godine sagraditi rektor Francisco Grimani. Oblikovno je povezan s portalom palače podestata u Rovinju, obnovljenom u 17. stoljeću, kojeg Radmila Matejčić vezuje uz Venecijansku *Zeccu* (1536.-1548.), s naizmjenično ispupčenim većim hrapavim i uvučenim manjim glatkim kvadrima na isturenome dovratniku, što se ponavlja i na plićem okviru uza zid. Iznad vrata postavljen je ravan arhitrav s vijencem na rubovima.¹²⁹

Kompleks je opasan visokim zidom, s pravokutnim dvorištem u sredini, kroz koje prolazi put obrastao živicom u osi monumentalnog portala, a vodi do fontane, ribnjaka, bunara i bunarske krune. U produžetku se nalazi nekadašnja stambena rezidencija obitelji, glavna zgrada, koja sa svake strane ima ulazne otvore, a najmonumentalniji je onaj istočni s raskošnim kamenim stubištem s trijemom, koje vodi do *piana nobile*. Zgrada je sastavljena od dva dijela, manjeg, s dvije etaže kojim se pristupa podrumu, i većeg, bočnog, s tri etaže. Pored rezidencijalne zgrade nalaze se urušene zgrade, kubični korpus gospodarskih objekata. Istočno od ribnjaka nalaze se nekadašnji gospodarski objekti i konjušnice, staje i ostave, poredane u nizu. Kroz manji se ulaz sa sjevera ulazi u pravokutni park obrastao raslinjem i drvima.

128 R. MATEJČIĆ (bilj. 9) 406.

129 Ibid, 398.

Slike 77. i 78. Prikaz Dubrove u katastarskoj općini sv. Domenica, današnja Općina Sveta Nedelja, 1821 – 1837 (Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, 450 b)

Slike 79. i 80. Dubrova, monumentalni zapadni portal na ulasku u kompleks, 17. st i Labin, Gradska vrata sv. Flora, 1646. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 81. i 82. Venecija, Zecca di Venezia, 1537.-1545. (dostupno na: <https://mapio.net/pic/p-8145077/>) i Rovinj, portal nekadašnje komunalne palače, pregradnja iz 1678.-1679. (dostupno na: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/kultura-i-umjetnost/kulturno-povijesni-spomenici/509>)

Slika 83. Buzet, Mala vrata, 1591.
(dostupno na: <https://velavrata.net/destinacija/buzet/>)

Slike 84. i 85. Dubrova, perivoj, put od ulaznog portala prema stambenoj zgradi na istoku, i ribnjak i bunar ispred stambene zgrade (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 86. i 87. Dubrova, stambena zgrada kompleksa Franković-Vlačić, 17. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 88. Dubrova, stambena zgrada kompleksa Franković-Vlačić, južno pročelje, stubište koje vodi u piano nobile (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 89. i 90. Dubrova, gospodarske zgrade, južni obronak kompleksa Franković-Vlačić, i ulaz u park sa sjeverne strane (foto: K. Rabar, 2022.)

Slike 91., 92. i 93. Posjedi obitelji Franković u katastarskoj općini St. Domenica, 1820 - post 1871
(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Comuna di Santalesi, 452 b)

7.5. Ladanjska vila obitelji Manzini u Podlabinu

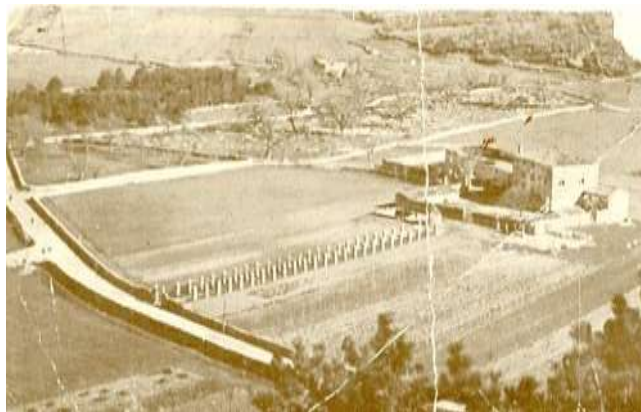
Osim svoje rezidencije unutar gradskih zidina, obitelj je imala nekoliko imanja na Labinštini. Stancije obitelji u Podlabinu i stancija u Luci Plomin danas su srušene. U Podlabinu je obitelj Manzini sagradila ladanjsku vilu s perivojem na velikom poljoprivrednom imanju, o čemu svjedoče ostaci nekadašnjeg portala na ulazu u posjed, koji kasnije dolazi u vlasništvo obitelji Šćira. Imanju se pristupalo kroz monumentalni portal, izrađen u *bugnatu*, sa željeznom ogradom. Fotografije s početka 20. stoljeća svjedoče o stanju prije rušenja, dok su se još vlasnici bavili poljoprivredom. Na fotografiji iz 1920-ih je vidljiva kula (*torre*), sagrađena za nadzor imanja, a pored nje rezidencijalna kuća i gospodarske zgrade. Na prostoru se nekadašnjeg vinograda 1962. godine počinje graditi Osnovna škola Matije Vlačića i Centar “Liče Faraguna”,¹³⁰ posebna odgojno-obrazovna ustanova za učenike s teškoćama u razvoju, a na ostatku posjeda se kasnije razvio veći dio današnjeg novog Labina.¹³¹

Slike 94. i 95. Prikaz posjeda obitelji Manzini u podgrađu Labina, 1873.
(*Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Comune di Albona, 8 c*)

¹³⁰ Zanimljivo je da se danas Centar nalazi na adresi *ul. Šćiri 3*

¹³¹ M. MILEVOJ (bilj. 83), 44.

Slike 96. i 97. Labin, nekadašnji posjed obitelji Manzini-Depangher, kasnije obitelji Šćira, fotografije iz 1920-ih i 30-ih (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinšćini, Labin, 1997, str. 43)

Slike 98. i 99. Labin, ostaci ulaznog portala u nekadašnju ladanjsku rezidenciju obitelji Manzini (foto: K. Rabar, 2022.)

8. Mletački Plomin i Luka Plomin

Prelaskom pod mletačku vlast 1420. godine, Plomin gubi dio svoga zaleđa od Kršana, Kožljaka i Čepića koji prelaze pod vlast Pazinske knežije. Kada su Labin i Plomin pripali Veneciji, njima je upravljao isti podestat tako da svakog mjeseca odlazi u Plomin i upravlja javnim poslovima, te u zamjenu Plomin pridonosi s trećinom troškova održavanja rektora.¹³² U mletačkom su periodu odnosi između Plomina i Labina bili suradnički, a stanovnici Plomina su ovisili o Labinu za trgovačke, školske, sudske i vjerske djelatnosti. Grad je postao značajan još pod upravom Akvilejskog patrijarha, a razdoblje Mletačke dominacije, iznimno povoljno za grad, tu je važnost dodatno ojačalo. Povećao se značaj Luke Plomin, mlinarske djelatnosti, dok se značajno pojačava izvoz drva, kamena, ulja, meda, sireva, tkanine, cementnog lapora i slane ribe prema Veneciji. Sve to dovodi do stanja prosperiteta koje se očituje u konstrukciji javnih i privatnih građevina povijesne jezgra Plomina.¹³³ Nažalost, izvozili su se i trabakuli natovareni kamenom, ploče, ostaci utvrda te nadgrobni spomenici prikupljeni u Klavaru, Mulinu, pod Bregi, pored kaštela, i kasnije su korišteni za izgradnju nove marine u Veneciji, ali i za izgradnju građevina javnih karaktera.¹³⁴ Plemičke su obitelji svoje stancije također gradile i u Plomin Luci (Manzin-Depangher, Tonetti, Battiala)¹³⁵ koja im je služila za izvoz navedenih dobara.

132 GIOVANNI RADOSSI, TULLIO VORANO, Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria, u: *Atti*, vol. XXXIII, Rovinj, 2003, 281.-283.

133 MARIO GERBINI, *Fianona d'Istria, vicende del suo passato*, Trst, 1973, 41.

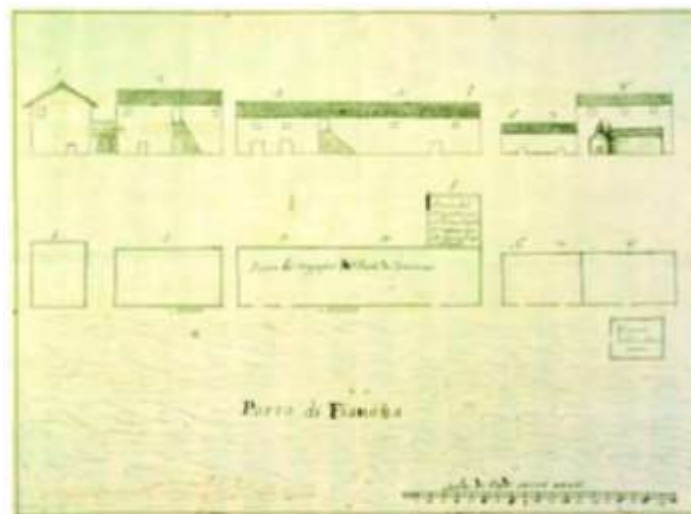
134 Ibid, 44.

135 Elaborati del Catasto Franceschino, Archivio di stato, Trst

URL: http://ariannaweb.archiviodistatotrieste.it/AriannaWeb/main.htm?eads=*꾢_archivio

*Slike 100. i 101. Prikaz Luke Plomin i Plomina u katastru, 1820.
(Catasto franceschino. Archivio di Stato di Trieste, Comune di Fianona, 183 b)*

*Slika 102. Luka Plomin, 1731. (ASV, Inquisitori di Stato, omot 255, crtež 2;
Budicin, Aspetti, str. 120, br. 37)*

8.1. Palača Rudan u Plominu

Obitelj Rudan bila je jedna od najbogatijih obitelji Plomina sve do kapitulacije Italije 1943. godine u Drugom svjetskom ratu kada su se tamo i preselili. Njihova reprezentativna palača koja datira u 18. stoljeće¹³⁶ nalazi se u skućenoj Plominskoj ulici, u blizini župne crkve, na sjevernom dijelu utvrđenoga grada. Danas napuštena, bez krova, s ponegdje zazidanim otvorima. Palača je imala prizemlje i dva kata, a po arhitektonskom se snimku južne fasade i tlocrtu može zaključiti da je nastala kao blok od nekoliko građevina. Na ulazu se nalazi portal zaključen plitkim pužem, na čijoj su gornjoj strani plitko urezani geometrijski oblici (kao i na balkonu i balkonskom otvoru), a portal podsjeća na onaj palače Barbabianca (18. st.) u Kopru. Iznad portala je postavljen balkon s kruškolikim balustrima i jednim otvorom, na čijem se luku nalazi zaglavni kamen ukrašen protomom, ljudskom glavom, dekorativnim žarištem cijele zgrade. Tlocrt se sastoji od četiri dijela, jednog pravilnog kvadra na kojeg se nadovezuju tri prostorije.¹³⁷

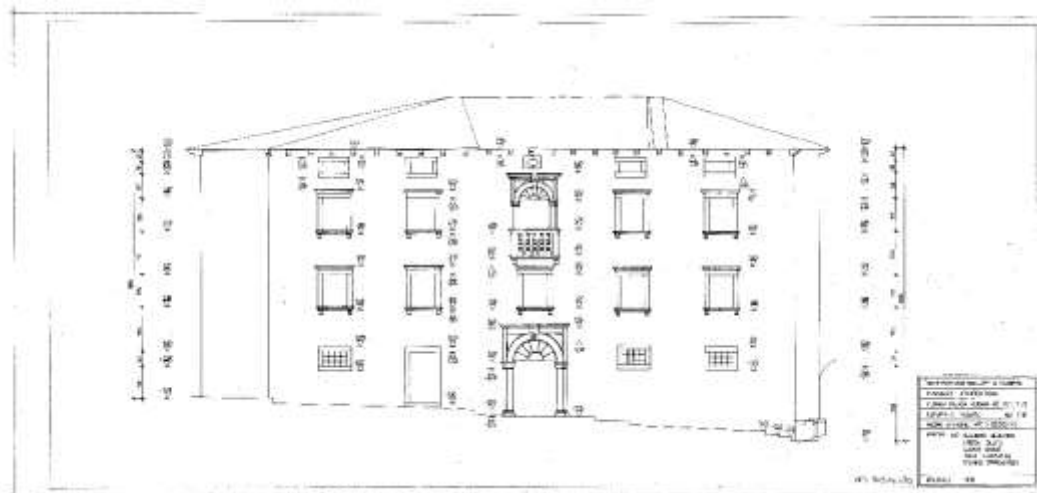
*Slika 103. Plomin, Položaj palače Rudan unutar gradskih zidina
(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Comune di Fianona, 183 b)*

136 R. MATEJČIĆ (bilj. 9), 397.-398.

137 Zahvaljujem se Nataši Nefat na pomoći pri pisanju ovoga rada.

Slike 104. i 105. Plomin, palača Rudan, 18. st, sjeverno pročelje (foto: K. Rabar, 2022.)

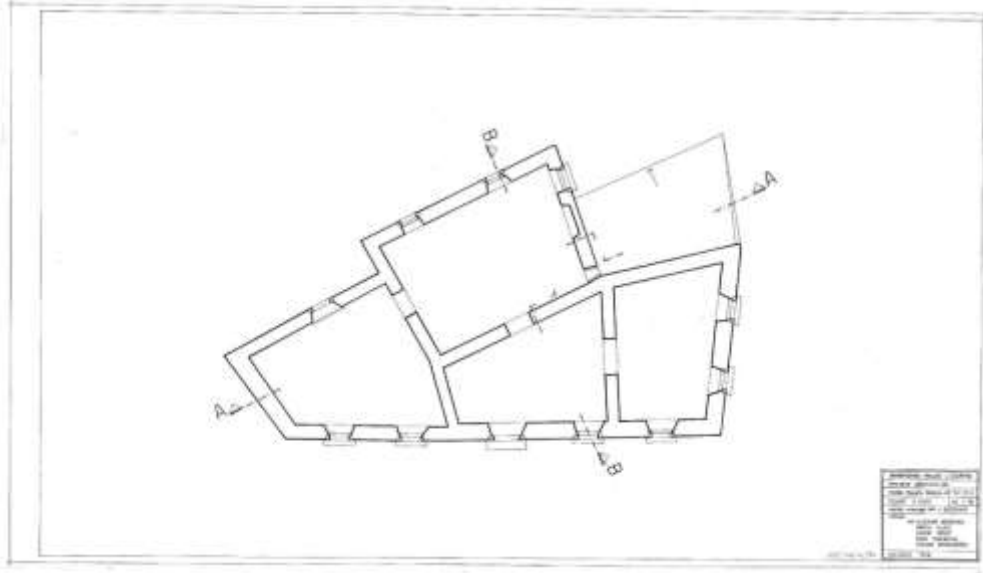
*Slika 106. Plomin, palača Rudan, 18. st, sjeverna fasada, kotirani arhitektonski snimak.
Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek
(Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)*

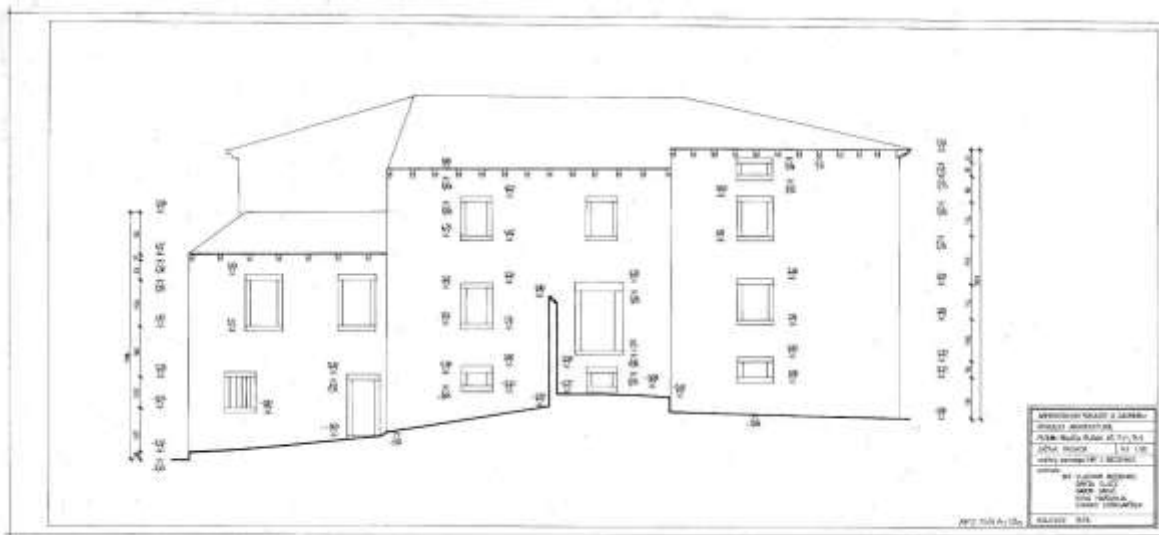
*Slike 107. i 108. Plomin, palača Rudan, 18. st, crtež zaglavnog kamena na sjevernoj fasadi (izvor: G. Radossi, T. Vorano, Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria, 2003, str. 280.)
i fotografija današnjeg stanja (foto: K. Rabar, 2022.)*

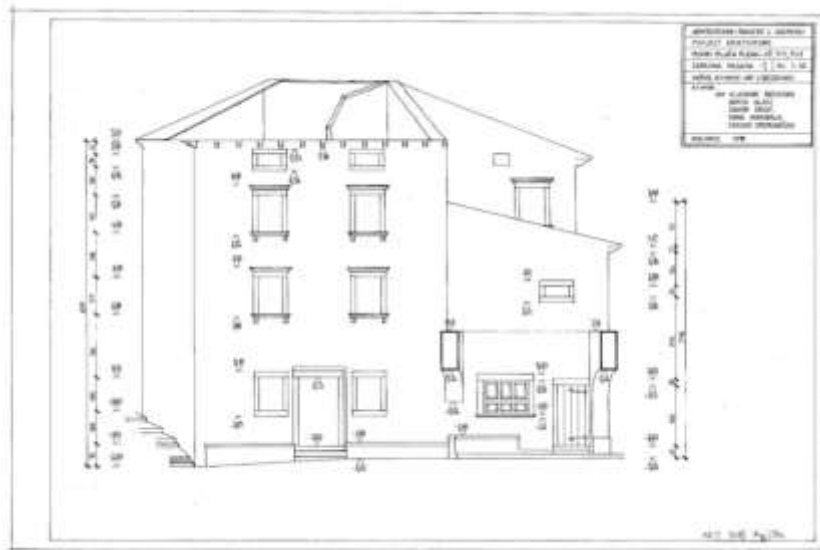
*Slike 109. i 110. Plomin, ulazni portal palače Rudan, 18. st, sjeverna fasada (foto: K. Rabar, 2022.)
i Kopar, palača Barbabianca, 18. st. (izvor: <https://visitkoper.si/hr/znamenitosti/palaca-barbabianca/>)*

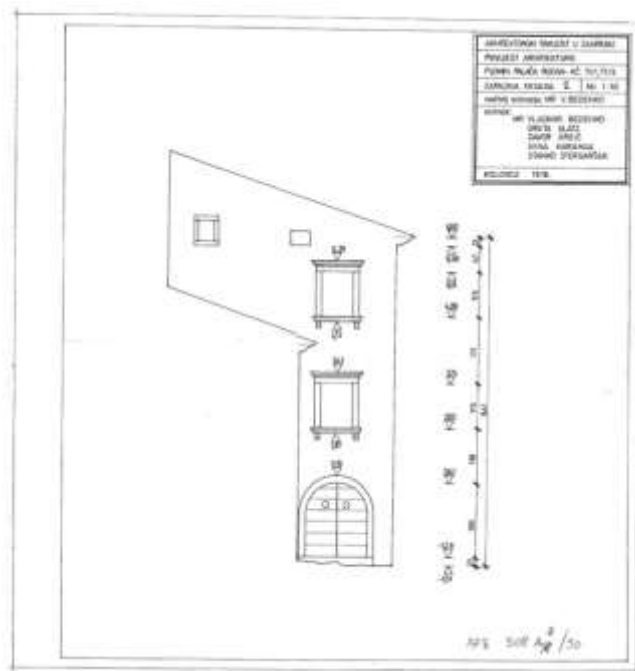
Slika 111. Plomin, 18. st, palača Rudan, tlocrt drugog kata.
 Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek
 (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 112. Plomin, palača Rudan, 18. st, južna fasada, kotirani arhitektonski snimak.
 Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek
 (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 113. Plomin, palača Rudan, 18. st, zapadna fasada, kotirani arhitektonski snimak.
 Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek
 (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slike 114. i 115. Plomin, palača Rudan, 18. st, zapadna fasada (foto: K. Rabar, 2022.)
 i kotirani arhitektonski snimak drugog dijela zapadne fasade.
 Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek
 (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

8.2. Palača Depangher-Manzini u Plomin Luci

Prema H. Stembergeru, obitelj je kupila posjede nekadašnjeg samostana u Klavaru u blizini Luke Plomin, gdje su imali veću kuću i gospodarska zdanja.¹³⁸ Ondje su imali svoju manju ladanjsku vilu, s dekorativno profiliranim lučnim portalom, u čijem je zaglavnom kamenu bio izveden obiteljski grb. U vili su povremeno prebivali, a lokacija vile bila im važna zbog blizine luci, nekada važnog trgovačkog i prometnog središta, mlinova i izvoza stoke s Čićarije. Ostaci ladanjskog zdanja srušeni su 1980-ih godina prilikom izgradnje termoelektrane Plomin II.¹³⁹ Mali plemićki grb urezan u bareljefu nalazio se na ključnom kamenu ulaznog portala vile. Ta je vila srušena zajedno s crkvom sv. Elizabete 1982. godine kako bi se ustupilo mjesto termoelektrani Plomin II. Prikupljeno je kamenje portala od *bugnata rustica* i čuva se u jednom od depoa pogona, a dio s grbom čuva se u sklopu Plominskog lapidarija. Iznad glavnog štita nalazi se datum, 1810., a ispod štita inicijali *D* (Domenico), *M* (Manzini) // *F* (Fece), *R* (restaurar?).¹⁴⁰

Slike 116. i 117. Prikaz mjesta Klavar na katastarskoj mapi (Catasto franceschino, Archivio di stato di Trieste, Comune di Fianona, 183 b) i fotografija crkve sv. Elizabete u Klavaru pored Plomin Luke, srušene 1982. godine (izvor: M. Gerbini, Fianona d'Istria, vicende del suo passato, Trst, 1973.)

138 H. STEMBERGER (bilj. 26), 70.

139 G. RADOSSI, T. VORANO, (bilj. 132), 307-308.

140 Ibid, 307-308.

*Slike 118. i 119. Plomin Luka, ključni kamen ulaznog portala u kuću Manzini
(skica preuzeta iz: G. Radossi, T. Vorano, Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria,
2003, str. 307; foto: K. Rabar, 2022.)*

*Slika 120. Posjedi obitelji Manzini u blizini Brseča, 1820.
(Catasto franceschino, Archivio di Stato di Trieste, Comune di Fianona, 183 b)*

9. Zaključak

Palače obitelji Scampicchio, Battiala, Negri, Manzini i Franković ubrajaju se među značajnija ostvarenja arhitekture na području hrvatskog dijela Istre koji je nekada bio pod mletačkom upravom, na što ukazuje i njihov upis u Registar zaštićenih nepokretnih dobara. Neke su građevine ostale vrlo dobro očuvane, dok neke druge, malo manje znane javnosti, postepeno propadaju bez prikladne konzervatorske valorizacije. Izvorni interijer i unutrašnji raspored građevina je gotovo u potpunosti nestao, ali arhivski podaci ukazuju na visoku razinu materijalnih dobara koje su obitelji posjedovale i kojima su njihove kuće u gradu bile dekorirane. Fasada obitelji Battiala iz 18. stoljeća reprezentativan je primjer ostvarenja pročelja nastala pod izravnim, ali i neizravnim utjecajima Venecije. Na svojim brojnim izvangradskim posjedima obitelji su imale svoje ladanjske arhitektonske komplekse podređene funkcionalnosti, bez većih vizualnih ostvarenja. Kompleksi su različitih stanja očuvanosti, a od njih je najpoznatiji, vrlo dobro očuvan, kompleks Dubrove, nekada u posjedu obitelji Franković, dok primjerice posjed Battiala u Sv. Lovreču Labinskome zahtijeva konzervatorsku intervenciju. Od nekih su ostali samo tragovi, poput ostataka ulaznog portala obitelji Manzini u Podlabinu, ili samo toponima u katastru, poput ladanjske kuće obitelji Negri, također u Podlabinu. Još je slabije istražen prostor Plomina, koji je dijelio podestata s Labinom, i Luke Plomin, na čijim su područjima posjede imale obitelji Battiala, Manzini i Rudan. Ovim se radom željelo ukazati na svakodnevni život i funkcioniranje labinske elite te onoga što su za sobom ostavili u povijesno-umjetničkom kontekstu, budući da je gotovo sva arhitektura u 16., 17. i 18. stoljeću u Labinu i okolici nastala za njih i pod njihovim pokroviteljstvom. Iako se o nekolicini zdanja opširno pisalo, neka su arhitektonska ostvarenja još uvijek relativno slabo obrađena, osobito arhitektura ladanja, te svakako zahtijevaju daljnja istraživanja.

Provedenom je analizom vidljivo da je urbana patricijska arhitektura grada Labina iz doba ranog novog vijeka vrlo dobro očuvana i da se prepoznaju desetljeća truda i ulaganja u materijalnu baštinu. Nasuprot tome, na ladanju, tijekom čitavog 20. stoljeća, a nažalost, i u našem stoljeću, arhitektonska su ostvarenja devastirana i degradirana, i od mnogih su reprezentativnih ladanjsko-gospodarskih sklopova ostali tek fragmenti. Drugi su još uvijek sačuvani, no u izrazito lošem građevnom stanju. Ruševni su i zapušteni. Nažalost, stanje s ladanjskom arhitekturom okolice Labina možemo preslikati i na urbane strukture Plomina, gradića koji je uvijek, a pogotovo u mletačkom razdoblju, svoju sudbinu usko dijelio s Labinom

kao njegova luka i njegova isturena utvrđena postaja. Dakle, tamošnja je arhitektura ili posve porušena, ili do danas sačuvana, ili u vrlo zapuštenom, ruševnom stanju. Tako da je ovaj rad ujedno i apel za zaštitu ovog sloja arhitekture.

10. Popis literature

1. BASSI, ELENA. *Palazzi di Venezia: Admiranda Urbis Venetae*. Venezia: La Stamperia di Venezia, 1980.
2. BERTOŠA, MIROSLAV. *Istra: Doba Venecije (XVI. - XVIII. stoljeće)*. Pula: Zavičajna naklada "Žakan Juri", 1995.
3. BERTOŠA, MIROSLAV. Istarsko rano novovjekovlje. Razvojne smjernice od 16. do 18. stoljeća, u: Josip Vrandečić, Miroslav Bertoša, *Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku*. Sv. 3. Zagreb: Leykam international: Barbat, 2007.
4. BERTOŠA, MIROSLAV. „Iz ugla povjesničara: toponimi, antroponimi i nadimci u Labinu i Labinštini u drugoj polovici XVIII. stoljeća“. *Folia Onomastica Croatica*, br. 12/13 (2003): 41-60.
5. BERTOŠA, MIROSLAV. "Pučanstvo Labina u Vlačićevo doba (s prilogima labinskoj onomastici) XVI i XVII stoljeća" u: *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, Vol 20, br. (1976.): str. 107-149.
6. BISTROVIĆ ŽELJKO, BRAUT IVAN, ŠAINA, TONI. Sveti Matej u Prodolu - primjer oslikane ladanjske crkve s početka 15. stoljeća, u: *Portal, godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda* (6/2015): str. 41-52.
7. BRADANOVIĆ, MARIJAN. „Nekoliko primjera ladanja mletačke i austrijske Istre“, u: *Kultura ladanja: zbornik radova sa znanstvenih skupova "Dani Cvita Fiskovića" održanih 2001. i 2002. godine*. Grujić, Nada (ur.), Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta (2006.): str 183-194.
8. BRADANOVIĆ, MARIJAN. Zaznamki o mestu (in otoku) Koper v kontekstu zgodovinskih urbanih središč vzhodne obale Jadrana, Considerazioni sulla città (e sull'isola) di Capodistria nel contesto dei centri storici urbani della costa adriatica orientale, u: *Koper. Urbana geneza*. Krmac, Dean; Rogoznica, Deborah (ur.), Koper Capodistria: Humanistično društvo Histria = Società umanistica, 2020.
9. BRADANOVIĆ, MARIJAN. *Istra iz putnih mapa Pietra Nobilea*. Koper: Histria Editiones, 2012.
10. BRALIĆ, VIŠNJA, KUDIŠ BURIĆ, NINA. *Slikarska baština Istre. Djela štafelajnog slikarstva od 15. do 18. stoljeća na području Porečko-Pulske biskupije*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, Centar za povijesna istraživanja, 2006.

11. BRATULIĆ, VJEKOSLAV. „Zatke“ i „zatkari“ u XVI. stoljeću u Istri. Jadranski zbornik, IV (1959.-1960.), Rijeka, 1969. str. 307-310.
12. BUDICIN, MARINO. *Povijesno-urbanistički aspekti Mletačke Istre: prema crtežima iz Državnog arhiva u Veneciji*. Povijest Istre VII. Pazin: „Josip Turčinović“; Pula: Zavičajna naklada „Žakan Juri“, 2019.
13. CAPRIN, GIUSEPPE. *L'Istria nobilissima I*, Trst: F.H. Schimpff, 1905.
14. DIMINIĆ, LUCIJAN. *Sveti Lovreč Labinski i okolica*. Labin: 2003
15. FUČIĆ, BRANKO. *Izveštaj o putu po Istri 1949. godine (Labinski kotar i Kras)*, Ljetopis JAZU za godine 1949.-1950., knjiga 57. Zagreb; JAZU, 1953, str. 67-140.
16. GIORGINI, BARTOLOMEO. *Povijesni pregled Labina i okolice*. Labin: “Matthias Flacius”, 2010.
17. GERBINI, MARIO. *Fianona d'Istria: Vicende del suo passato*. Trst: Tipografia Gaetano Coana, 1973.
18. GRUJIĆ, NADA. *Prostori dubrovačke ladanjske arhitekture*. Rad JAZU, 10 (399), 1982., str. 1-76.
19. GUDELJ, JASENKA. Arhitektura ranonovovjekovnog Labina: komuna, obitelji, radionice. U: *Prvi labinski kulturno-povijesni susreti, zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa*, (ur.). Slaven Bertoša. Labin: Grad Labin, 2017. str. 144-182.
20. GUDELJ, JASENKA. Gli ambienti della cultura nobiliare in Istria: gli edifici della famiglia Scampicchio, u: *Atti*, Rovigno, XXXVI. Rovigno-Trieste, 2006.
21. GUDELJ, JASENKA. Materijalna kultura društvenih elita mletačke Istre: kuća obitelji Negri iz Labina polovicom 16. stoljeća, u: *Istra u novom vijeku* [izložba Istra, lav i orao], (ur.) Tatjana Bradara. Monografije i katalogi 30. Pula: Arheološki muzej Istre, 2017, 198-221.
22. GUDELJ, JASENKA. Turanj pod Labinom i Sveti Ivan od Šterne – dva primjera istarskog ladanja, u: *Kultura ladanja*, (ur.) N. Grujić. Zagreb, 2006.
23. HORVAT, ANĐELA; PRIJATELJ, KRUNO; MATEJČIĆ, RADMILA. *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.
24. HORVAT-LEVAJ, KATARINA. *Barokna arhitektura*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2015.

25. HOWARD, DEBORAH; MORETTI, LAURA. *The Architectural History of Venice: Revised and advanced edition*. London: Yale University Press. 2004.
26. *Istra kroz vrijeme, pregled povijesti Istre s osvrtom na grad Rijeku*. Centar za povijesna istraživanja Rovinj (ur. Egidio Ivetić), Collana degli Atti - br. 30, Rovinj: 2009.
27. JELINČIĆ, JAKOV. Knjiga privilegija Labinske komune (regesta svih dokumenata od 1325. do 1719.) u: *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, Vol. 27 (1986), str. 149.-204.
28. KMET, RENATA. *Barokna i klasicistička ladanjska arhitektura na području Bujštine*. Diplomski rad, Rijeka: Filozofski fakultet, 2021.
29. *Kulturno-povijesni itinerari*. Rovinj: Turistička zajednica Rovinj, 2017.
30. LADIĆ, ZORAN. Labinsko društvo u ranom novom vijeku u zrcalu bilježničkih dokumenata bilježnika Bartolomeja Gervazija, u: *Historijski zbornik god. LXI.*, Zagreb, 2009. str. 47-70.
31. DE LUCA, LIA, *Albona: un centro urbano dell'Istria veneta*, (ur.) Tulio Vorano. Labin: Zajednica talijana "Giuseppina Martinuzzi", 2014.
32. LUCIANI, TOMASO. *Labin: povijesno-etnografska studija*. Labin: Mathias Flacius, 2012.
33. MATEJČIĆ, RADMILA. Le caratteristiche fondamentali dell'architettura dell'istria nei secoli XVII e XVIII, u: *Atti*, vol. X, no. 1, 1980., str. 231-261.
34. MILEVOJ, MARIJAN. *Kartulini z Labinščini*. Labin: Naklada Matthias, 1997.
35. MURKO, MATIJA. Palača in patricijska hiša v Kopru od romanike do baroka, u: *Zbornik za umetnostno zgodovino*, Nova vrsta, IX (1972.)
36. PELC, MILAN. *Renesansa*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2007.
37. PUHMAJER, PETAR. Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru, u: *Portal: godišnjak restauratorskog zavoda*, Vol. No. 2. (2011) str. 55-67.
38. RADOSSI, GIOVANNI. Stemmi di rettori e di famiglie notabili di Albona d'Istria, u: *Atti XXII*, br. 1 (1992): str. 177-233.
39. RADOSSI, GIOVANNI. TULLIO VORANO. Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria. u: *Ati*, vol. XXXIII 1 (2003): str. 273-330.
40. SAPAČ, IGOR. *Gradovi, utrdbe, dvorci, vile v slovenskem primorju in bližnji soseščini*. Ljubljana: 2014.

41. STEMBERGER, HERMAN. *Labinska povijesna kronika: Povijesne skice Kožljaka, Čepića, Kršana, Šumbera*, Labin, 1983.
42. TOMMASINI, GIACOMO FILIPPO. *De Commentarj storici-geografici della provincia dell'Istria*, u: *Archeografo Triestino*, 4 (1837.)
43. UJČIĆ, TAJANA. Sumarni inventar fonda Općine Labin iz razdoblja mletačke uprave (1420-1797), u: *Vjesnik Istarskog arhiva* 8-10, br. (2001.-2003.) 2007. str. 175-199
44. ZAKOŠEK, BORIS. Analitički inventar arhivskog fonda "obitelj Scampicchio" (Labin, Motovun, Svetvinčenat) 1447-1878. [1882, 1903.], u: *Vjesnik Istarskog arhiva*, vol. 2-3, br. (1992.-1993.). 1994: str. 191-212.

11. Popis internetskih izvora

1. Archivio di stato di Trieste, *Catasto Franceschino*,
URL: http://ariannaweb.archiviodistatotrieste.it/AriannaWeb/main.htm?eads=*#6_archivi_o (pristupljeno: 15.03.2022.)
1. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Ladanjski sklop Lazzarini s crkvom sv. Martina i kapelom Gospe od zdravlja*.
URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2473> (pristupljeno: 08.04.2022.)
2. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Franković-Vlačić*. URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-576> (pristupljeno: 11.04.2022.)
3. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Battiala-Lazzarini, danas zgrada Narodnog muzeja*.
URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-356> (pristupljeno: 11.04.2022.)
1. Ministarstvo kulture i medija, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, *Palača Scampicchio*. URL: <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-577> (pristupljeno: 01.04.2022.)
2. BERTOŠA Slaven. Istarska enciklopedija: *Lazzarini*.
URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/68/lazarini-lazzarini>
3. (pristupljeno: 20.04.2022.)
4. NEFAT Bruno. *Palača, ladanjska*, u: Istarska enciklopedija, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža. URL: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1993>

5. Palace Lazzarini-Battiala, Rural apartments, *O nama*. URL: <https://www.svmartin.com/o-nama> (pristupljeno 15.04.2022.)
6. VORANO Tulio. *Manzini*. Istarska enciklopedija.
URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3513/manzini> (pristupljeno: 20.04.2022.)

12. Popis reprodukcija

Slika 1. Karta Istre u 15. st. (preuzeto iz: J. Vrandečić, M. Bertoša, Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranom novom vijeku. Zagreb, 2007, str. 13.)

Slika 2. karta labinskih komuna ili kontrada (preuzeto iz: Lia De Luca, Albona: un centro urbano dell'Istria veneta, Labin, 2014, str. 141.)

Slika 3. Katastarski plan Labina, 1873.

(Archivio di stato di Trieste, Mappe del Catasto franceschino, Comune di Albona, 8 c)

Slika 4. Labin, nekadašnja Podestatova palača (1555.), danas sjedište Općinskog suda (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 5. Primjeri karakterističnog tlocrtnog tipa venecijanskih kuća i palača od srednjeg vijeka do 18. stoljeća: a. Casa dell'Angelo, b. palača Loredan, c. palača Zorzi na Rio di San Lorenzo, d. palača Testa na Rio di Cannaregio, e. palača na Rio della Frescada, f. palača Rezzonico (preuzeto iz: P. Puhmajer, Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru, Portal (2.), 2011, 64.)

Slika 6. Palača Grimani, San Luca, projekt Sanmichelija, 1556. (dostupno na:

https://en.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Grimani_di_San_Luca)

Slika 7. Katastarski prikaz labinskog podgrađa, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Albona foglio I, sezione I i floglio V, sezione V)

Slika 8. Katastarski prikaz labinskog podgrađa, 1820.

(Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Albona foglio I, sezione I i floglio V, sezione V)

Slika 9. Kula Scampicchio (gore lijevo) i kula Depangher-Manzini (dolje lijevo), 1930-ih (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 42)

Slika 10. Kula Scampicchio (lijevo) i Kula Depangher-Manzini (desno), 1920-ih i 30-ih (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 42)

Slika 11. Labin, današnji pogled na lokaciju (podgrađe) na kojoj je 30-ih godina 20. stoljeća niklo novo rudarsko naselje (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 12. Labin, pogled na sjevernu fasadu palače Scampicchio (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 13. Labin, ulazni portal palače Scampicchio

Slika 14. Labin, Palača Scampicchio, detalj zaglavnog kamena s grbom i datacijom (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 15. Labin, unutarnje dvorište palače Scampicchio s krunom cisterne, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 16. Labin, unutarnje dvorište palače Scampicchio s krunom cisterne, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 17. Labin, južno pročelje kuće obitelji Manzini u Ul. Giusepine Martinuzzi, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 18. Labin, južno pročelje kuće obitelji Manzini u Ul. Giusepine Martinuzzi, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 19. Labin, kuća Negri, istočno pročelje, 16. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 20. Labin, Kapela sv. Marije od Karmela, 1620. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 21. Labin, kuća Negri, istočno pročelje, 16. st (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 22. Kopar, palača Tarsia, 16. st. (dostupno na: <https://regionalobala.si/novica/primorske-novice-se-selijo-iz-kopra-palaca-tarsia-tik-pred-prodajo-italijanom>)

Slika 23. Labin, pogled na nekadašnje unutrašnje dvorište kuće Negri s krunom cisterne (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 24. Labin, pogled na nekadašnje unutrašnje dvorište kuće Negri s krunom cisterne (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 25. Labin, pogled na nekadašnje unutrašnje dvorište kuće Negri s krunom cisterne, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 26. Labin, istočno pročelje palače Franković (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 27. Rovinj, kuća na Trgu na mostu, 17./18. st. (dostupno na: <https://visitistria.hr/fazana-smjestaj/>)

Slika 28. Kuća obitelji Califfi, 17/18. st. danas Zavičajni muzej grada Rovinja (dostupno na: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/kultura-i-umjetnost/muzeji-i-galerije/472>)

Slika 29. Poreč, glavno pročelje palače Sinčić (dostupno na: <https://www.istria-culture.com/palaca-sincic-i86>)

Slika 30. Labin, predvorje kuće Franković-Vlačić (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 31. Labin, predvorje kuće Franković-Vlačić (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 32. Labin, predvorje kuće Franković-Vlačić i pogled na zapadnu fasadu (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 33. Labin, detalj glavnog sjevernog pročelja palače Battiala-Lazzarini

Slika 34. Kopar, kuća Gravisi-Barbabanca, 1710. (dostupno na: <https://ekopercapodistria.si/nasi-kraji/palaca-gravisi-barbabanca-barocni-arhitekturni-biser/>)

Slika 35. Labin, detalj glavnog sjevernog pročelja palače Battiala-Lazzarini i pogled na cjelinu s kapelom sv. Stjepana (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 36. Labin, kuća Battiala-Lazzarini, portal koji vodi prema stubištu (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 37. i Rovinj, Balbijeve luk, 1678.-1679. (dostupno na: <https://www.matica.hr/hr/354/pozdrav-iz-rovinja-21085/>)

Slika 38. Bale, stancija Bembo, 18. st. (dostupno na: <https://janssonemans.eu/2018/01/22/stancija-bembo-bale-2/>)

Slika 39. Kopar Palača Gravisi Barbabanca, 1710. (dostupno na: <https://ekopercapodistria.si/nasi-kraji/palaca-gravisi-barbabanca-barocni-arhitekturni-biser/>)

Slika 40. Labin, kuća Battiala-Lazzarini, Ulaz u salon prvog kata (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 41. Kopar, palača Barbabanca, 18. st. (dostupno na: <https://visitkoper.si/hr/znamenitosti/palaca-barbabanca/>)

Slika 42. Ulaz u salon drugog kata (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 43. i Kopar, Palača Brutti, 1714. (dostupno na: <https://www.hikuk.com/si/slovenija/obalno-kraska/mestna-obcina-koper/koper/lokacije/palaca-brutti-15579F87-EA8C-890D-FAF1-8002D82ADBCA/>)

Slika 44. Slika 44. Kopar, palača Belgramoni-Tacco, 17. st. (dostupno na: <https://www.pokrajinski.muzej.koper.si/en/muzej>)

Slika 45. Vodnjan, palača Bradamante, 17. st. (dostupno na: <https://cverglablog.blogspot.com/2021/09/vodnjan-palaca-bradamante.html>)

Slika 46. Labin, tlocrt palače Battiala-Lazzarini, arhitektonski tlocrt drugog kata, projekt preuređenja, preuzeto iz: Opis radova s troškovnikom za uređenje muzeja u Labinu, Zagreb, 1960.

Slika 47. Karakteristični primjeri tzv. “venecijanskog” tlocrtnog tipa u Istri: a. palača De Belli u Kopru, b. palača Sinčić u Poreču, c. palača Bergamoni-Tacco u Kopru, d. palača Bradamante u

Vodnjanu (preuzeto iz: P. Puhmajer, Rekonstrukcija tlocrta palače Kaštel u Taru, Portal (2.), 2011, 64.)

Slika 48. Labin, palača Battiala-Lazzarini, 18. st., idejna rekonstrukcija salona 1. kata, Preuzeto iz: Opis radova s troškovnikom za uređenje muzeja u Labinu, Zagreb, 1960.

Slika 49. Labin, palača Battiala-Lazzarini, 18. st., idejna rekonstrukcija tlocrta salona 2. kata. Preuzeto iz: Opis radova s troškovnikom za uređenje muzeja u Labinu, Zagreb, 1960.

Slika 50. Mappa catastale del Comune di Albona foglio V, sezione V8b05, Archivio di stato di Trieste, 1820.

Slika 51. Kula kuće markiza T. Manzinija. Autor: Giovanni Francesco Giorgini, 1747. (ASV, Rason Vecchie, omot 196, crtež. 833; M. Budicin, Aspetti, str. 105, br. 1)

Slika 52. Stara fotografija Podlabina iz 1920-ih na kojoj je vidljiv Turanj Scampicchio (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 43)

Slika 53. Stara fotografija Podlabina iz 1920-ih na kojoj je vidljiv prikaz Turnja Scampicchio izbliza (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 43)

Slika 54. Labin, kula Scmpicchio, fotografija iz ptičje perspektive (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 55. Labin, fotografija ostataka ulaznog portala (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 56. Fotografija južnog pročelja (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 57. Posjedi obitelji u *Vlakovu*, katastarska općina Sv. Lovreč, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, 434 b)

Slika 58. Posjedi obitelji Scampicchio, katastarska općina Santalezi, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, 452 b)

Slika 59. Posjed obitelji Battiala u Sv. Martinu, 1820.-1837. (Archivio di stato di Trieste, Mappedel Catasto franceschino, Commune di Vettua di St. Martino, 572 b)

Slika 60. Martin, ulaz u ladanjski kompleks Battiala-Lazzarini i zapadno pročelje gospodarske zgrade, 18. st.

(foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 61. Sv. Martin, ulazni portal u kompleks Battiala-Lazzarini, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 62. Sv. Martin, arhitektonski snimak zapadnog pročelja gospodarskog objekta na ulazu u kompleks (izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)

Slika 63. Sv. Martin, gospodarski objekt na ulazu u kompleks, zapadno i južno pročelje (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 64. Sv. Martin, tlocrt gospodarskog objekta (izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)

Slika 65. Sv. Martin, gospodarski objekt koji se nalazi na ulazu u ladanjski kompleks, istočno pročelje (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 66. Sv. Martin, kotirani arhitektonski snimak istočnog pročelja objekta (izradili: Studio 92. d.o.o., glavni projektant: Ester Miletić. Labin, 2006.)

Slika 67. Sv. Martin, nekadašnja stambena zgrada ladanjskog sklopa Battiala-Lazzarini, zapadno pročelje, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 68. Sv. Martin, nekadašnja stambena zgrada ladanjskog sklopa Battiala-Lazzarini, ulazni portal, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 69. Sv. Martin, kruna cisterne ispred nekadašnje stambene zgrade kompleksa kojom se ladanjski sklop pretpostavljeno datira u 1797. godinu (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 70. Sv. Martin, kruna cisterne ispred nekadašnje stambene zgrade kompleksa kojom se ladanjski sklop pretpostavljeno datira u 1797. godinu (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 71. Sv. Martin, sjeverna gospodarska zgrada ladanjskog kompleksa Battiala-Lazzarini s nadzornim tornjem, južno pročelje, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 72. Sv. Martin, sjeverna gospodarska zgrada ladanjskog kompleksa Battiala-Lazzarini, južno pročelje, ulazni portal, 18. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 73. Sv. Martin, pogled prema jugu ladanjskog kompleksa Battiala-Lazzarini, terasasti vrt (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 74. Prikaz nekadašnjih posjeda obitelji Battiala-Lazzarini u Diminićima pored Sv. Lovreča Labinskog, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di San Lorenzo di Albona, 434 b)

Slika 75. Sv. Lovreč Labinski (Diminići), južno pročelje stancije Battiala (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 76. Sv. Lovreč Labinski (Diminići), južno pročelje stancije Battiala (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 77. Prikaz Dubrove u katastarskoj općini sv. Domenica, današnja Općina Sveta Nedelja, 1821 - 1837, (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, 450 b) Slika 78. Dubrova, monumentalni zapadni portal na ulasku u kompleks (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 78. Prikaz posjeda obitelji Franković u katastarskoj općini sv. Domenica, 1821 - 1837, (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, 450 b)

Slika 79. Dubrova, monumentalni zapadni portal na ulasku u kompleks (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 80. Labin, Gradska vrata sv. Flora, 1646. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 81. Venecija, Zecca di Venezia, 1537.-1545. (dostupno na: <https://mapio.net/pic/p-8145077/>)

Slika 82. Rovinj, portal nekadašnje komunalne palače, pregradnja iz 1678.-1679. (dostupno na: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/kultura-i-umjetnost/kulturno-povijesni-spomenici/509>)

Slika 83. Buzet, Mala vrata, 1591. (dostupno na: <https://velavrata.net/destinacija/buzet/>)

Slika 84. : Dubrova, perivoj, put od ulaznog portala prema stambenoj zgradi na istoku (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 85. Dubrova, ribnjak i bunar ispred stambene zgrade (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 86. Dubrova, stambena zgrada kompleksa Franković-Vlačić, 17. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 87. Dubrova, stambena zgrada kompleksa Franković-Vlačić, 17. st. (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 88. Dubrova, stambena zgrada, južno pročelje, stubište koje vodi u *piano nobile* (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 89. Dubrova, gospodarske zgrade, južni obronak kompleksa, (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 90. Dubrova, ulaz u park sa sjeverne strane (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 91. Posjedi obitelji Franković u katastarskoj općini S. Domenica di Albona, 1820 - post 1871 (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comuna Santalesi, 452 b)

Slika 92. Posjedi obitelji Franković u katastarskoj općini S. Domenica di Albona, 1820 - post 1871

(Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comuna Santalesi, 452 b)

Slika 93. Posjedi obitelji Franković u katastarskoj općini S. Domenica di Albona, 1820 - post 1871

(Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comuna Santalesi, 452 b)

Slika 94. Prikaz posjeda obitelji Manzini u podgrađu Labina, 1873. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Albona, 8 c)

Slika 95. Prikaz posjeda obitelji Manzini u podgrađu Labina, 1873. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Albona, 8 c)

Slika 96. Labin, nekadašnji posjed obitelji Manzini-Depangher, kasnije obitelji Šćira, fotografije iz 1920-ih i 30-ih (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labińšćini, Labin, 1997, str. 43)

Slika 97. Labin, nekadašnji posjed obitelji Manzini-Depangher, kasnije obitelji Šćira, fotografije iz 1920-ih i 30-ih fotografije iz 1920-ih i 30-ih (Preuzeto iz: M. Milevoj, Kartulini z Labinščini, Labin, 1997, str. 43)

Slika 98. Labin, ostaci ulaznog portala u nekadašnju ladanjsku rezidenciju obitelji Manzini (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 99. Labin, ostaci ulaznog portala u nekadašnju ladanjsku rezidenciju obitelji Manzini (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 100. Prikaz Luke Plomin u katastru, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Fianona, 183 b)

Slika 101. Prikaz Plomina u katastru, 1820.

(Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Fianona, 183 b)

Slika 102. Luka Plomin, 1731. (ASV, Inquisitori di Stato, omot 255, crtež 2; Budicin, Aspetti, str. 120, br. 37)

Slika 103. Plomin, Položaj palače Rudan unutar gradskih zidina (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Fianona, 183 b)

Slika 104. Plomin, palača Rudan, 18. st, sjeverno pročelje (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 105. Plomin, palača Rudan, 18. st, sjeverno pročelje (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 106. Plomin, palača Rudan, sjeverna fasada, kotirani arhitektonski snimak. Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 107. Plomin, palača Rudan, crtež zaglavnog kamena na sjevernoj fasadi (izvor: G. Radossi, T. Vorano, Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria, 2003, str. 280.)

Slika 108. Plomin, palača Rudan, 18. st, fotografija današnjeg stanja (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 109. Plomin, ulazni portal palače Rudan, sjeverna fasada (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 110. Kopar, palača Barbabianca, 18. st. (izvor: <https://visitkoper.si/hr/znamenitosti/palaca-barbabianca/>)

Slika 111. Plomin, palača Rudan, 18. st, tlocrt drugog kata. Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 112. Plomin, palača Rudan, 18. st, južna fasada, kotirani arhitektonski snimak. Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 113. Plomin, palača Rudan, 18. st, zapadna fasada, kotirani arhitektonski snimak. Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 114. Plomin, palača Rudan, 18. st, zapadna fasada (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 115. Plomin, palača Rudan, 18. st. kotirani arhitektonski snimak drugog dijela zapadne fasade. Izradili: V. Bedenko, G. Glatz, D. Grgić, N. Haramija, S. Stergaršek (Arhitektonski fakultet u Zagrebu, 1978.)

Slika 116. Plomin Luka, Prikaz mjesta Klavar na katastarskoj mapi (Archivio di stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Fianona, 183 b)

Slika 117. fotografija crkve sv. Elizabete u Klavaru pored Plomin Luke, srušene 1982. godine (izvor: M. Gerbini, Fianona d'Istria, vicende del suo passato, Trst, 1973.)

Slika 118. Plomin Luka, ključni kamen ulaznog portala u kuću Manzini (skica preuzeta iz: G. Radossi, T. Vorano, Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria, 2003, str. 307)

Slika 119. Plomin Luka, ključni kamen ulaznog portala u kuću Manzini (foto: K. Rabar, 2022.)

Slika 120. Posjedi obitelji Manzini u blizini Brseča, 1820. (Archivio di Stato di Trieste, Catasto franceschino, Comune di Fianona, 183 b)